

FUGLEN.

Or ei forteljing faar reformasjonstida. Eirik og Signe, kona hans, liver fredlause langt uppe millom fjella med' dette hender.

ME sat ein kveld framved Braahø-bogen og saag mot skogane djupt nedunder, og himlen skein som eit Guds vedunder av fargebragd ifraa kveldsol-logen. Det var so fredsælt, og leff aa anda. Ho Signe sat med ein saum i handa, og hennar smil var som dagen klaar, og inkje skygde for gleda vaar.

Daa fall ein fugl ut or lause veret, ein dompapp-kall av dei raudne, fine, og tok til krinsa kring beina mine i ring og ring nedpaa graasfein-skjeref. Han var 'kje rædd eller brydd ved koma, han risfe vengen og slo eit spel, og helsa stilslegt: „Godkveld! godkveld!“ og flaksa fjaag uppa saumty-bomma.

Men stakkars fuglen laut hink og hinka! Det eine beinet var skofe 'taa han. Eg tok til fisira og peip og kvinka og liksom helsa og lokka paa han. Daa hende noko baa vent og snodig; Den klekke fuglen varf trygg og modig, og humpa fram paa den eine foten og aat av brødet eg rette mot 'n!

Han før der lenge, han aaf og takka og liksom kjælte seg tett inn til oss. Skal tru — sa Signe — kva fuglen vil oss? Han ber seg plenf som han vilde snakka! Kva er du kvifrar um arme drengen? — Eg la ei pil imot bogesfrengen: Han lid av beinet og vil or verda; no skal han sleppa paa beste gjerdal

Men Signe nappa meg braatt i sida: Nei! Ikkje drep han, so er du god! Det bærst meg syre han flyg med bod fraa ein ell' annan i yfste kvida! Han er vissf send gjenom lufta blanke hit upp til oss med ein kjærleg fanke! Og Herren veif um 'kje smaaen der er sjælefylgja aaf nokon kjær.

Eg saag paa henne og stokk og stogga: Ho smilte mot meg med augo dogga, og skein so fager mot sumarkvelden i trollske ljosef fraa avdags-elden, og falen hennar varf meir enn ord: Ho øygna liksom dei løynde raader som spinn seg saman til lagnads-traader og styrer daude og liv paa jord.

Og fuglen leffa, og spelet logna og kvarv som sukking i efta-silla. Me stod der att og var tyngd' av togna, og tanken la ut paa vide villa: Han flakka framum kvar kjær eg kjende, men stogga heime hjaa gamle mor. Ja, um eg freista i sør og nord, so leifa tanken seg heim til henne.

Eg naadde heim ut paa effasida
neft med' ho mor streid den siste strida.
Ho leid so vondt, og ho laag og bala
og saag mot døra og prøvde fala.
Ved senga sat det eit gamalf kvende
og freista hjelpa og frøysta henne.
Ho sa at mor hadde vore ring
fraa sumarmaal eller der ikring.

„Men ingen vissste ho snart var klaar,
ho rangla uppe radt til i gaar;
daa bar det aaf baade tverf og braatt,
og vel ho skyna det bar mot sluffen.
Ho nemnde namnet ditt jamt og traatt
og fala berre paa „Eirik-guten“.
Ho vilde plent faa eit bod til deg,
men her fanst ingen som vissste veg“.

Eg kjende augo til mor imot meg
og seig paa kne framved sengjelaamen:
Ja, kjære mor, no er gufen komen;
eg fekk det bodef du skikka aaf meg.
Og vårf eg strauk yver visne handa.
Daa var det synberf ho kjende att meg:
Det gleid ein smil under bleike panna;
dei dimme augo dei drog og batt meg.

Def laag ein løyndom i desse auga.
Dei var som kjelda i kjærleiks-hagen:
Dei kunde graafa, dei kunde lauga
den svarte synd til ho skein som dagen.
Og denne smilene varf siste gaava:
Ho blunda att som ho vilde sova.
Daa brast det siste av band som batt 'a
og fri ho flaug inn i æve-natta.

Halvor Floden.

Og dagen døydde, og naffa sala
og reid seg rundt yver himmelkvelen.
Men eg reid vaken og rædd og skjelven
ved sida hennar i skoddelandet:
Me møtte mange og kjære minne,
me møtt' ei gammal og slifi kvinne.
Ho saag paa meg med so varm ei von:
Aa, Gud velsigne deg, kjære son!

Me reid og reid gjenom skuggar svarte,
og møtte minne som blodet ramn av
og ville hærmenn som hafet brann av.
Men sterkar' lypte two augo bjarte:
Um synda tyngjer paa vegen din,
so er du likevel sonen min!
Um alle hafar og jagar av deg,
so er eg mor di som livet gav deg!

Me reid i vildrande verlys-sfraumar,
ei ungøy skreid ved mi side der
og vov meg hildrande lukkedraumar,
og varf meg kjærleg og varf meg kjær.
Men naar me møttesf til smeik og sældom,
daa stod ei bak oss i sut og frældom:
— Gud sign' deg, son min, paa lukkevegen!
Eg gamle mor di vert all'mest fegen.

So reid eg rundt i den lange natt
og leita leid gjenom minne-hagen.
Eg tok til dals daa det leid mot dagen,
og stakkars Signe stod einsam att:
— Ber beste helsing til mor der nede,
og gjev du vert ho til hjelpe og glede!
Guds fred paa ferda! Men var din veg!
For vert du burte, so hjelpe meg!

MINNEKVÆDE.

Minnast vil eg
ein manndoms mann
raust og rakyksen:
Olav fraa Rusti,
i kunst ein meister,
i kamp usvikleg,
nerkfull, namngjeten,
heilt nordmann.

Runnen av gamal
norsk rot,
ihuga, annig
ut før han
dei lange leider
og lærde sin kunst
og vann seg vidsyn
og mykje velsemd.
Hugfast sidan
heimatt han søkfe;
mogen mann
vilde med han vera
paa nordmannaverket:
aa nyreise Norig.

Hamn i Haakon
Haakons sons by
tok han og troffugt
og truff gjekk i veg
med ihuga arbeid
aa eigne folket.

En Rusti

(Sjolvportret)

Olav Rusti.

Arne Garborg

62

Fint han forma
og bilæt-feste
landet og livet,
som der det leika;
feste det fagert
i linur og fargar
som æve fider
det fram hadde ale;
viste oss det
i livande vokster,
so voni vaar vaknande
vann seg mod
og drøynde som han
um heimen vaar nyreist.

Fødd i folket
og framvoksen av det,
livde sitt liv han
for nordmanna-lyden,
trufast norsk
i tale som tanke.
Heime-maalet
hugen hans aatte;
vår og vaken
han vyrdsaamt det dyrka
det var honom ævugt
vaarf adelsbrev.

I hallarne høge
paa *Urd*-borgi herre
sat han og husef
styrde i lag med
frua og selagen
Frida; og all tid
huset for hugmaal
gjæve var heim
og møtestad mæt

for venerne mange,
som arbeidet fylgte
og ordleiken lett,
den ljose leiken
av livsmod og framvon
med aalvor under
og ovan klaarsyn.

Lagt var leidi
um lang vegen;
sterk og stedlyndt
han framyver styrde,
til sloknande soli
mot nattī seig.
Og i sitt arbeid
enno han liver,
vekkjande vokster-
vilje og mod;
minnast skal mannen
og manns verket;
rikt var livet
hans Olav Rusti.

Arne Garborg.

TIL LARS KINSARVIK!

INGEN hadde so hag ei hand,
ingen slik fantasi:
Det fre du skar varf eif draumeland
med allslags eventyr i.
Tuftar glytte fraa alle krær,
trolli lurde baad' her og der
og skræmde i skume kveld,
og udyr luska i lodne feld.
Ormar vatt seg um arm og fot,
drakar laag i kvarf veggjamof
med tanngap og klokvasse fær
og spruña eifer og eld.

Du lagde liter paa handfrid skurd
med framisraa fargesans.
Spræke gutar trod upp ein dans
med vænaste krunebrur.
Det daska knivar paa buksebak
med' bogen leika i rappe tak,
og strengen spela sin kaate lund
um elsk og vænleik og raude munn
og livsens heiftaste trong.

Sjølv strauk du fela so mang ei stund
fyr mang ein farande gjest.
Ein Sandhaug-sumar eg hugsar best,
daa møttfest me fyrste gong.
Me reika frie paa aas og fly,
saag vide syner, — kvar dag ei ny,
og sat um kvelden ved aarestein
med skjemf og rispor og tonefest.

(Etter teikning av Mons Breidvik)²

Lars Kinsarvik.

Du sinka kring deg ein ungdoms-flokk,
dei kom ifraa kvar ei ætt.
So mang ein lærenæm, hødig svein --
hjaa *deg* han skyna sin givnad reff
og kjende sitt kunstmarkall
og saag kvar hans livsveg fall.
Reist og spreidd er den heile skokk
som før seg med odd og egg.
Sin gamle lærar minnest dei nok:
Din høge skalle, diff side skjegg,
di gruvlar-aand og din skjemfesed,
din meistardug og din granskashug.
So mangt eit tankekorn la du ned
hjaa gufar som skar i fre.

Ja kunstmanns-evna di ho var rik,
og opne var hug og sinn.
Diktar, maalar og toneskald —
alt *det* var du i skurden din,
du hage Lars Kinsarvik!

Kaupenhamn, vaaren 1920.

Idar Handagard.

HOLBERG I SAMTIDIG NORSK UMSETJING.

Dette stykket or Holbergs Kirke-Historie (etter 2. utg. I, 1740, s. 42–45) er umsett til Karmøy-maal av presben *Knud Leem* i Avaldsnes. Det maa vera gjort etter 1747 daa Holberg vart baron, men fyre 1752 daa Leem flutte ifraa Karmøy.

Knud Leem samla ei mengd med norske ord og ordfoke, og so hev han skrive denne umsetjingi til ei maalprøve. Men som venfande var av ein prest paa dei tider, hev han like kome i hug aa vera norsk i *stil* og *ordlag*. Og han er mykje bunden av dansken i *ordvalet* og.

Dei norske maal-samlingane av Leem er dei rikaste me hev syre Christie og Ivar Aasen. Dei er enno fil i hans eigi uppskrift, og finst paa Det kongelege bibliotek i Kjøbenhavn (Kallske samling nr. 597, 4to). Der hev dei lege lenge, gøynde og gløymde. Og dei bladi som denne umsetjingi stend paa, dei var burukomne paa eitt nær. (Sjaa M. Hægstad, Norsk maalsoga, 2. utg. 1907, s. 39). Men eg fann deim att i ein bundel med norske saker paa same biblioteket, og no er dei innsette paa refte staden sin.

Knud Leem lagde seg elles mest etter aa granska finne-maal. Daa han flutte ifraa Avaldsnes, varf han professor ved Seminarium Lapponicum i Trondheim. Og dette same stykket or Holbergs Kirke-Historie hev han også umseft til finsk og prenta det med ei lang grammatiske utgreidning til i "En Lappisk Grammatica", Kiøbenhavn 1748, andre fillegget s. 1–44.

Men den norske umsetjingi kjem her paa prent for fyrste gong.

T. H.

At det Danske Sprog, og det Norskes Dialecter vidt differerer fra hinanden, viiser efferfølgende Ord excerpte af dend Navnkundige Historie-skrivers Baron Ludvig Holbergs Kirke-Histories pag. 42 og 45, hvilke paa Norsk ere oversat effer dend i Augvaldsnæs Præste-gield udi Carmesunds Provsfie i Christiansands Stift beliggende bruugelige Dialecf.

Førend Paulus reyste bort, havde hand en mærkelig Samtale med Festo, og det udi den Jødische Konges Herodis Agrippa på Nærværelse: Thi, da Festus fortalte samme Konge, at der var Disput imellem Jøderne, og Paulum om een død Mand ved Navn Jesus, som Paulus sagde var levende, forlangede Agrippa selv at tale med ham, hvilket og skeede. Da Agrippa bad ham at tale, fortalte Paulus kortholig sin heele Historie, saavel sin Omvendelse, som sine Prædikkener, og sagde: For deng Aarsag skyld have Jøderne villet ihielslaae mig i Templet; Men jeg er endnu fil ved Guds Bistand, og vidner om Sandheden for Store, og Smaae, intet siigende, uden hvad som er forud sagt ved Mosen, og Propheterne, nemlig at Christus skulle liide, og af hans Død, og Opsfandelse skulle forkyndes for Jøder, og Hedninger; Men, da hand saa talede, raabte Festus over lydf: Du est ikke klog, Paule! Din Lærdom haver gjort dig rasende; Hvorfil Paulus svarede: Det er Sandhed, og Viisdom, som kommer mig til at tale saaledes. Jeg taler dristelig til Kongen, som er kyndig i disliige Ting, og som troer Propheterne. Agrippa sagde da:

Før Povel foer aav, ha han eif besyndelæge Mas mæ Festo, aa dend Jødische Kongien Herodes Agrippa va festear siaa dey: Thi, daa Festus fortalte Kongien, at der va qvikkel imylaa Jøderne, aa Povel om ein doue Mand, so heitte Jesus, so Povel sa va levande, ha Agrippa siol hog te aa mase mæ han, dæ og skeedde. Daa Agrippa ba han tala, fortalte Povel korfelæge si heila Histori, baa Omvendelsaa si, aa Preikene sine, aa sa: For dend skuld ha Jøderne ville slie me ihæl i Kyrkiaa; Men E æ enddaa te ve Gus Hielp, aa viina om Sandheitaa føre Store, aa Smaa, inkie seyande, uta qua so æ før i Væraa sagt ve Moses, aa Prophetane, nemlæge, at Christus skulle lia, aa af Døen, aa Opstandelsaa hans skulle forkyndast føre Jøder, aa Heininger; Men, daa han so talte, ropæ Festus høgt: Du æ inkie klok, Povel! Lærdommen din hæve gjort de rasande. Derve svarste Povel: Dæ æ Sandheit, aa Viisdom, so kiæme me te aa tala soleis. E fala dristelæge te Kongien, so veit vel om sovorne Ting, aa so fruar Prophetane. Daa sa Agrippa: Dæ feyla inkie mykkie paa, at du ey fala me siol øve te aa

Der faffes ikke meget paa at du jo overtaaler mig selv til at blive een Christen. Hvorfil Paulus svarede: Gid du, og alle de, som her tilstæde ere, maatte blive, ligesom jeg, undtagen disse Lænker, som jeg bærer! Derpaa reyste de sig alle op, og Agrippa sagde: Mand kunde sætte ham paa frie Fod, hvis hand ikke havde appelleref til Kæiseren. Da blev der saa besluttet, at hand skulle reyse til Rom. Reysen gik ogsaa kort derefter for sig, og Paulus filliige med Luca ginge ombord paa et Skib fra Adrameto. Da de havde seyledt een Tiid lang udi dend Midlandske Søe, sagde Paulus forud, at Skibet, saavelsom Folkene, vilde staae i høy Fare. Hans Spaadom blev ogsaa fuldbyrdet: Thi der reysede [sig korf] derefter een skrækkelig Storm, hvilken foeg saadan overhaand, at alle Skibs-folkene stillede sig Døden for Øyene. Da bebreydede St. Paulus dem, at de havde foragtet hans Advarsel; Men trøstede dem filliige dermed, at, hvorvel Skibet skulle forgaae, skulde dog ingen af Folkene omkomme. Efterat al Forhaabning var ude, loed mand Skibet drive før Vinden, og stødte det omsider paa een Banke, og blev af Bølgerne slaget i stykker. verfa ein Christen. Derve svarste Povel: Gie du, aa alle dey, so her æ festear, maatte bli, lika so E, undetakande disse Lænkerne, so E dræge. Dermæ reyste dey se op allesamne, aa Agrippa sa: En kunne lete han sluppe louse, derso han inkie ha paaste aa faae Sakiala si ind føre Kæisaren. Daa blei dæ so beslutta, at hand skulle reysa te Rom. Reysaa giek og korte Tii derefter føre se, aa Povel mæ Lukkas giek ombor paa eif Skip fraa Adrameto. Daa dey ha segla ei Tii long i Midlandske Søen, sa Povel før ut, at baa Skippe, aa Folkie ville standa ein høge Fare. Spaadommen hans blei og fuldkommen: Thi korte Tii derefter reyste se ein forskrækkelæge Storm, so tok slike øvehaand, at alt Skips-folkie sætte se bære Døen føre Oue-ne. Daa brixla St. Povel dey, for dæ dey ha foragta hans Aafvarsel; Men derhos trøsta dey dermæ, at, endskiønt Skippe skulle forgaaest, skulle daa ingien aav Folkie komma borf Daa al Rednings-von va ute, let dey Skippe driva føre Vinden, aa paa dæ sista stødte dæ paa ein Bankie, aa blei, aav Søen sundeslie. Somme uta Folkie let se driva paa

ROSA.

I hagen gjekk eg, skoda rosa raud;
eg sa: „Du pryder jordi som du gror i.“
Ho svara heller stuss: „Spar deg dei ordi!
Ei rose tek 'kje mot ei ros so snaud.

Fyr sine nemningar er du 'kje aud:
„Du venaste av alf som finsi paa jordi,
du som d'er himmel-bragd og engle-ord i!“ —
slik helsing høyrd' eg du ei onnor baud.“

„Ver inkje tykki“, sa eg, „um mi ros
eg tykkjест øyde paa den gjæve dros
som gjev meg dagen sael og nattli ljos!

Eg kallar henne òg mi bjarfe rose,
mi fagre, ynduge og skarfe rose,
mi angande og søte hjarte-rose.“

Karabkuhi.

DET RELIGIOSE LIVS TRADITIONAR.

Fyrelesingar ved det andre norske kursus for bygdehistorie og folkeminnesamling paa Hamar 3.-4. juli 1919. Fyrste fyrelesingi varf holdi ved ruinerne av Hamar domkyrkja.

I.

DET er eif umraade av det menneskelege aandsliv — eller kanskje rettare: sjæleliv — som me kallar religion. Eg skal ikkje freista paa aa segja kva religion er, den eine vil ordleggja def paa sin maate, den andre paa sin. Ein normalreligion, ein normalreligiøsitet er ikkje til, her er tusund stig, tusund skilnader. Men eitt maa me vera klar yver: at religionen hev sitt sjølvstenduge liv i menneskesjæli, religionen er ikkje viskap, ikkje kunst, ikkje filosofi, ikkje folkeminne, ikkje kunnskap, ikkje arbeid, def *kann* vera noko, og def *er* ofta ogso noko religiøst med i alf dette, men det er ikkje difor religion. Def er mange som kanskje like kjenner til religiøst liv av eigi røynsla, som reknar det for ein sjukdom, naar dei møter sterke utslag av det. Og mange meiner at religion er noko som er dømt til aa døy ut, noko som me skal veksa ifraa.

Men kor langt mannaætti er naadd i utvikling, so fylgjer religionen henne, og def er so langt fraa at han er i filbakegang, — stadig bryt def religiøse livs krefter fram att, sokjer herredøme yver menneskelivet og set sit merke paa def. Religion er noko aalmenn-menneskelegt, def møter oss hjaa alle folkeslag paa heile den vide jord, def høyrer vaar natur til, def ligg i blodet. Def liver veikf hjaa mange og gjer seg like gjeldande, def liver krafftigt og megtigt hjaa mange og raader yver al deira liv. Faa saknar heilt ut def religiøse element i sitt filvere.

Def norske folket hev ogso sitt religiøse liv, def kann vera ulikt og av ymist verde paa dei ulike staderne, i dei ulike sam-

fundslag, til ymse sider. Men det er der, ingen kjem heilt utum det, og det grip ofte djupt inn i folkelivet. Det hev ei *historie* hjaa oss. So langt me kann fylgia faref av menneskje i vaarf land, tilbake til den graaaste fornmid, møter me stig for sfig merke og minne i historia eftir religiøst liv. Me er i dag samla paa ein stad som sterkare enn andre paa lang leid falar sitt djupe, stille maal til oss um den magt kristendomen, den høgaste religion som er til, hadde i vaarf samfund. Ruinerne av Hamar domkyrkja er eit vitne um den evne ein religiøs ide hev til aa samla eit folks krefter, men dei er også eit vifte um korleis eit umskifte i religion føder eit anna syn paa arven fraa fedrarne. Baade storverket og forfallet er utfrykk for religiøse utviklingssfig, som me vel kann døma ulikt um, men som bør interessera kvar den som hev kjærleik til folkef sitt og minni um dei framfarne æfter.

Studiet av eit folks religionshistorie heng nøgje i hop med studiet av sjølv historie aat det folket, og det grensar innpaa folkeminnegranskingsi også. Religionshistoria, serleg kyrkjehistoria, er ein del av soga, og ein maa alltid sjaa dei two i sammenheng. Og religionen er, meir enn noko anna, utfrykk for det inste djupaste sjæleliv i folket; er det nokon stad ein finn verdiar som er grodde inn i hjarta aaf folket, daa er det dei religiøse, — aandsverdiar, sjæleverdiar. Men alt i eitt glid minne og tankar av religiøs art inn millom folkeminni og blandar seg med desse, og det er uraad aa skilja skarpf millom det som er religion og det som er folkeminne. Likevel er det ikkje uppgaava aaf folkeminnegranskingsi aa studera det religiøse liv i all si breidd. Det er helst leivor fraa eldre religiøse sfig som hev halde seg til seinare tid, som folkeminnesamlaren tek vare paa. Men det religiøse liv i dag, slik som me møter det i bygd og by, slik som me sjølv liver med i det, det fortener likesovel at me ofrar samvitsfullt studium paa det. Religionen fyller eit større rom i folkehugen enn det me kallar folkeminni. Religionen verf halden uppe ved positivt arbeid og institusjonar, folkeminni gror fram av seg sjølv og skøyfer seg sjølv; det er den skilnaden at folkeminni vil døy, men religionen er liv laga. Det ligg i namnet, at folkeminni heilt ut hev sine røter i fornidi, men religionen

før si næring baade av fornmid og samtid og hev ei utømeleg livskjelda i det religiøse samfund og i Guds-idéen; ja for det religiøse menneskje, serleg den kristne, stend det so, at det er Gud sjølv som ved sin aand ständig skapar nytt liv i menneskehjarta.

Religionshistoria hev ein sereigen verdi til aa jaa innsyn i det som rører seg i folkehugen, ho viser oss undergrunnen i mannalivet, syner kva det her lever av trong og lengt til samfund med Gud eller guddomsmagter, — ho hjelper oss til aa teikna vigfuge drag i folkepsykologien.

Bygdehistoria vil fylgia livet aat dei smaa grannesamfund i vaarf folk, ho gjeng djupare ned i folkelivet enn onnor historie, fordi ho fylgjer dei tusund menneskje som ikkje hev namn i historia, men likevel hev skapt historia, likesom maurarne byggjer tuva. Bygdehistoria er den grein av vaar historiegransking som hev høve til aa koma vaarf folk næraast inn paa livet. Ingen bygdesogeskrivar forsømer no aa taka folkeminnesstudiet til hjelp for aa gjera bilætet rikt; han vilde faa det rikare og sannare enndaa um han også i større mun enn vanlegt er, freista aa trengja inn i sjølv folkereligiosiften og skildra den, og han vilde dermed gjeva verdfulle og vigfuge tilskot til studiet av heile vaarf folks religiøse stilling i notid og fornmid, sovelsom til folkepsykologien.

Den religiøse folkekunna er eit nytt og vanskelegt studium. Det krevst serlege fyserefnader til det, og vegarne er ikkje alltid so greide aa finna. Her er bruk for religionshistorie, serleg kyrkjehistorie, og for folkeminnekunnskap, her krevst nøgje kjennskap til den livande notidsreligion og kjeldorne for religiøst liv, serleg det Nye Testamentet og kyrkjelæra; men mest trengst kannskje personleg religiøs livsrøynsla. Det hev vist seg at ein kjem ikkje til boñar i religionssstudiet um ein ikkje sjølv heilt kann gaa inn i den aandelige sfære som høyrer religionen til; dei kom so sein inn i og fekk tak i religionen hjaa australnegarne fordi dei stod paa avstand fraa deira livs-uppfatning og syn paa samanhengen i filveret. Det gjeld for alle religionar, meir eller mindre, at dei er eit mysterium, ein løyndom, og um kristendomen ikkje minst, soleis som det Nye Testamentet so ofte segjer. Difor hev ein kristen lettare

for aa oppfata det kristne livs uttrykksformer, forstaa innhaldet, leifa seg veg til røsterne, faa auga paa dei mange loynde og underlege ting som hoyer Guds rike fil, og sjaa samspelet millom alts dette og menneskelivet elles. Ingen kann betre koma inn paa hjartelivet lija folk enn sjælesyrgjaren, presten, læraren, uppsedaren; men vegen er også open for kvar den som hev den sympatiske forstaaing og def sine øyra og kann oppfanga tonen fraa himlen i menneskesjæli, anten han lyder sterkt og rein som i det kristne brodersamfund, eller han kling døyvd og uklaa gjenom brusen fraa dagsens liv.

II.

Def eg vilde freista aa gjeva Dykk i samveret i dag, er ikkje ei skildring av norsk folkereligiøsitet i all si breidd. Def vore uraad aa koma fil ende med no. Eg vil berre peika paa sume hovuddrag, og daa soleis, at eg syner vegen fram mot kjennskap til religiøsitet hjaa folket vaar, so De kann faa eit inntrykk av kva for eit stort og merkelegt umraade Guds-livet i eit folk er¹⁾.

- ¹⁾ Av litteratur til norsk religiøs folkekunna vil eg serleg nemna:
 G. Skagestad, Veileddning til praktisk kirkekjendskap. Norsk Teologisk Tidsskrift, 1915, s. 512–63.
 Th. Gunnarsson, En ny disciplin i norsk praktisk teologi. Norsk Teologisk Tidsskrift, 1908, s. 541–54.
 G. Skagestad, Vorlægfolks teologi. Kirkeliv og menighetsarbeide, en hilsen til stiftsprovst Gustav JENSEN ved hans 70-aars fødselsdag, Kr.a 1915, s. 116–52.
 Jens Gleditsch, Skisser fra norsk kirkeliv. Norsk Teol. Tidsskr., 1919, s. 154–67.
 Th. Gunnarsson, Norsk naturreligion og naturmoral. For kirke og kultur, 1901, s. 493–505.
 Johannes Johnson, Vækkeseskristendom og opdragelseskristendom. Fra den norske kirke, Norske presters aarbok, 1914, s. 4–11.
 Johannes Lavik, Norsk lægmanskristendom. For kirke og kultur, 1916, s. 176–89.
 Th. Gunnarsson, Litt om dissenterne i Norge. Norsk Teol. Tidsskr., 1912, s. 256–82.
 Mikael Hertzberg, Kristendomskikkelsen i vorl land. Fra den norske kirke, 1914, s. 12–16.
 Jens Osterbeck, Indtryk av forskjellige folke typer i Norge. For kirke og kultur, 1916, s. 268–85.

Ved studiet av folkereligiøsitet i vaar land er det 4 hovudsynspunkt ein kann velja, og helst burde ein nytta dei alle, eitt for eitt.

1. Ein maa agta paa det historiske grunnlaget, dei viktigaste stig i norsk religionshistorie, og ha klaart syn for dei historiske fylresnaderne som vaar tids religiøsitet byggjer paa, hovedstraumarne i det religiøse liv og i aandslivet, dei største vendingane og umskifte, og dei mange smaa og store serlege historiske faktorane som hev skapt det tilsfandet me no hev fyre oss, — m. a. o. den jordbofnen religionen i Noreg er grodd fram av.

2. Ein maa kjenna det religiøse livs uttrykksmaalar, vita korleis liveit yffrar seg, korleis det stig fram i syni; ein maa ha greida paa korleis det fænomen som me kallar religion, artar seg, i sine ulike utgreiningar, — det materielle uttrykk og det aandelige, og den personlege verknaden.

3. Ein maa kjenna dei viktigaste notids-typer av religiøsitet, vita kva som sermerker og skiljer, kva som er og som dei sjølv reknar for grunnleggjande, sylgia korleis dei kjem upp, verkar paa kvarandre, byfest med kvarandre, veks, gjeng fil grunne, verft avløyste av nye, stend oppaft under andre namn, o. s. fr.

4. Ein maa agta paa naturgrunnlaget og det menneskelege grunnlaget i heimstadsnaturen, temparamament og race, livskaar, sociale filhøve, kulturstandpunkt, opplysning og interesser o. m.

Eg skal no segja litt um kvar av desse ting:

Det historiske grunnlaget for norsk religiøs folkekunna kann me dela i 3 eller 4 hovudsfig. Det er den gamle heidendomen, det er kristendomsfidi, den katolske og den protestantiske, og det er moderne heidendom og religionsløysa. Dei

- Th. Gunnarsson, Træk fra Vestlandets religiøse liv. Fra den norske kirke, 1914, s. 24–51.
 Norsk folkekarakter og kristendomsliv: Jens Gleditsch, Kirkelighet og enthusiasme i Nedenes. Leonhard Næss, Nordland. Boye Holt, Norges folk og Norges kirke, Kr.a 1914, s. 6–15, 15–18.

kann nokolunde skiljast med aarstal; men dei eldre stig er ikkje yverunne naar eit nytt byrjar, og enno i vaar tid maa granskaren rekna med dei alle. Leivningane fraa heidendom og katolisisme er sjølvsagt faa og gjer seg lite gjeldande, men dei finst eller hev funnest like fil nyaste tid, og likesovel som folkeminnegranskaren sylgjer alt sovore med aathug, maa det, ja i serleg mun, interessera den som gjer den religiøse folke- kunna fil sitt studium.

Def kann høyrast underlegt ut af det hev halde seg gamall heidendom i Noreg etter at kristendomen i 900 aar hev raadt grunnen i folkelivet. Um me reknar alf som heifer magi, trolldom, inn under def religiøse livet, so veit me alle kor friskt dei ulike slag av den hev livt sitt løynde liv i mest kvar einaste bygd og by i Noreg til vaare dagar; men det skal eg ikkje gaa inn paa her. Men um me tenkjer paa verkeleg religiøs dyrking av guddomlege eller løynde magter eller væsen eller naturfing, daa kann me fylgja arven fraa fedrarne paa dette umkverve langt fram gjennom 1800-talet, ja inn i det næste hundradaaret. I norske bygder hev det ikkje berre vore ofra smør til soli og mat og øl til dei underjordiske, til haugebon- den, og til det heilage treet, pengar til kjelda, o. s. v., men av-gudsbilæte i menneskeleg form varf dyrka paa Rygnestad og Brokke i Sæfesdalen til sisf i 1850-aari. Her hev heilage steinar vore heidra med offer av mat og drikke, i Telemarki (Meaasssteinen i Seljord, Juvasssteinen i Tinn, Kvalsetsteinarne i Brunkeberg¹⁾) og andre stader, og i ei av vaare breidaste Upplandsbygder stod def enno uppimot aar 1900 paa two stader høge jordfaste steinar som bonden kvarf aar kalkslo for aa vera trygg paa at lukka skulde fylgja alt livande og veks- ande paa garden; den eine steinen varf sundsprengd av ein ny eigar, ein teknikar, og lagd i fjosmuren, den andre stend enno i fred og verf vyrdsla som fyrr. — Eg skal ikkje gaa nøgjare inn paa sfeindyrking eller andre arter av religiøs dyrking, men berre umfala eit døme fraa nyaste fid.

For ein ti aar sidan døydde det eit par husmannsfolk i Vär-

¹⁾ A. Chr. Bang, Kirkehistoriske smaaastykker, s. 551–52.

haug paa Jæren. Dei las flitug i bibelen, som dei tolka paa si vis, men dei trudde òg paa alle slag usynlege væsen. Det var mannen som la ut bibelen, og kona som forstod seg paa dei usynlege, og i grunnen sette han òg mest lit til dei. Kona var i samkvem med dei. Eingong forbauð mannen tobaksrøykjing i huset, det var synd aa røykja, mente han. Men kona fekk forbodet upphæva av „dei som bur i bakken her reff under huset“. Desse husmannsfolki heldt seg for seg sjølve. Dei hadde ein *hellestein* i huset, og den vakta dei yver med offefull umhug; det var umogelegt aa faa greida paa kor dei hadde fenge fritt i han. Dei sluttet tvo gonger, men hadde steinen med; han stod i omnskraai, sidan ved hovudgjerdet i omnskraasengi, der kona laag. Han var ikring $1\frac{1}{2}$ al. lang og ein 20 tumar breid. Daa dei varf so gamle at dei ikkje greidde seg lenger, so kom det ein av fatigstyret til dei; daa han skulde reida sengi for kona, fann han denne steinen. Han var feittut av slif og handsaming, og det var innhogge 3 spiralar og under dei 4 parallelle bogelinor: steinen er no komen burt, men me veit korleis han saag ut. Korleis kona stelte med han, var det elles ikkje raad aa faa vita større um.¹⁾

For dei menneskje som hev halde fast paa slik heidi „av-gudsdyrkning“, hev def nok ikkje berre vore ein gammal skikk, der hev vore personleg yverfyding under, der hev vore religion i def. Def var eingong ei gammal kjering fråa Eikaas paa Ve-gardsheidi som møtte upp i kyrkja til yverhøyring; def var den tid Lars Larsen Eskildsen var prest (1750—84). „Hvem tror du paa, min kone?“ spurde presen. „Eg trur paa den gamle bjørki i Eikaashunden, eg, Far“, svara kona. — — Jole-kvelden pla dei den tid bera ut ein ølolle, lefsekling og anna fil denne bjørki; dei vona lukka fil buskapen av det.³⁾

Naturlegare og forsæaaegare er det af den katolske form av kristendomen, som i yver 500 aar var det norske folks religion, hev etterlate sterke far, som me kann fylgja til seinste fid. Den evangelisk-lutherske kyrkja freista nok aa briota ra-

¹⁾ „Tidens Tegn“ 26. juli 1911 nr. 201, med bilæfte; jfr. 27. juli nr. 202 (Moltske Moe).

²⁾ A. Helland, Norges land og folk, Nedenes I, 564.

dikalt yver tverf med det gamle, og motarbeidde med vilje katolske skikkar og katolsk fru; men mangt yverlivde lenger reformationen og heldt seg hjaa folket, som med truskap verna um det gamle som ein kjær arv, stundom i loyndom, stundom med sfillfegjande godkjenning av kyrkja. Ein maa ogso hugsa paa at det i eldre lufhersk kristendom er ei heil rekkja vigfuge drag — daap, naftverd, kyrkjar, prestar, o. s. v. — som er arva fraa katolisismen, og som lufherdomen med vilje heldt fast ved, men som moderne kristendomsarter tildels meir eller mindre vil skilja seg ved; mykje vil likevel alltid høyra kristendomen til, fordi det er sams for alle konfessionar. Det som hev størst interesse naar me talar um katolsk arv i folkereligiøsitet, er slik som er eller bør reknas for specifikt katolsk, enndaa det for ein del og for ei tid hev funne liv ogso paa evangelisk kyrkjegrunn. Eg nemner dei katolske helgedagarne, og dei skikkar som høyrer til, skikkar som ofte er eldre enn katolisismen i vaarf land og inneheld heidne minne; her hev def liv ein rik og merkeleg tradition, som like mykje interesserar folkeminnesamlaren som religionshistorikaren; tenk paa jol og paaske, Olsok, Jonsok, Mikkjelsmess, Kyndelsmess o. s. v. Eg nemner dei fromme katolske skikkarne, som det stundom er ovtru i, stundom verkeleg religiøsitet, stundom utan innhald. No er slik mest gjenge av bruk, men dei gamle hadde lenger dette for seg: Aa leffa paa haffen naar kyrklokka tek til aa ringja, aa slaa kross fyre seg og nemna Jesu namn, aa gaa til altars paa visse tider, aa fasta fyre altargang eller kyrkjegang, aa halda seg fraa kyrkja ei tid etter barnefødsel, aa gjera heilage lovnader, serleg um gaavor til fromme fyremaal o. s. v. Ein bør agta paa dei tankarne folk gjer seg um kyrkjelege handlingar, um dei legg ei serleg magt i dei, eller tyder dei; kva dei tenkjer um altarsakramentet, um daopen, um velsigning o. s. v. Til kyrkjhusef og kyrkjelegt inventar m. m. hev def ofte vore knytt ovfrune fyrestellinger; dei hev skore namneboksfaven aaf den sjuke i kyrkjedøri¹⁾, dei hev skrapa rust av kyrklokka, dei hev henta kyrkjegardsjord,

¹⁾ P. Hansen, Archiv for Skolevæsenets og Oplysnings Udbredelse i Christianssands Stift I, Kbh. 1800, s. 293.

dei hev nyfta altarvin og altarbrød til lækjedom. Og det hei-lage ordet hev vore tillagt ei serleg magt; stubbar av rituelle formularar hev funne vegen til folket og er nyfta til magiske kunster som signebøner, troldomsord o. l. Eller desse er bygde opp av krisfelege motiv, serleg helgendyrkingi; den hei-lage trieinings namn gjeng ideleg att, Jesus Krist, Jomfru Maria og dei heilage verf nemnde gong paa gong som hjelparar i all naud og vanske. Og Guds og Safans namn liver i mang ein manns munn som banning.

Men den aktuelle noftsreligion i vaarf folk naar ikkje so langt tilbake med sine livsrøter som til millomalderen; der er sjølv sagt ein historisk samanheng, men den *livende* samanhen-gen med forntidi naar ikkje ut yver dei fire siste hundrad aar. Sjølv det grunnleggjande gjenombrof for evangelisk kristendom, reformationen, fylgjer dei seinare aldrar med sine tankar, paa same vis som det Nye Testamentet fylgjer kristendomen yveralt, um ikkje paa langt nær med same styrke som dette. Og kvar ny tidsalder fester sitt sermerke paa dei æfter som sidan kjem, sterkare eller veikare, varugare eller kortare, alt efftersom livskrafti og aandsmagt er til. Enno vaare fedrar, og kannhenda mang ein kristen enno, uppbygde seg ved skrifter fraa orthodxi-hundradaaret, med Jesper Brochmands Huspostill og Johan Arndts Sande Christendom, og det reistruande grunndraget i kristendomen er for sterkt til at det nokor tid vil kverva; ein møter det affer og affer paa ulike gjerder.

Likevel er det i grunnen fyrst pietismen som hev skapt den moderne krisfelege religiøsitet. Det er den dei fleste kristendomsyper i vaare dagar er sprungne ut av eller meir og mindre hev roffeste i. Men her er ulike stig, som hev kvar sine sermerke. Den varugaste og djupaste innverknad i norsk kristendom hev den eldste pietismen gjort, serleg gjenom Pontoppidans Sandhed til Gudfrvgfighed, som kvar barn i norske skular hadde til religionslærebok i halvfanna hundrad aar, og mange lenger. Den sterke religiøse rørsla som Hans Nielsen Hauge reiste, var eit gjenombrof for pietismen i folkelivet, men med sterkare vending mot kravet um bot og heilag-

liv.¹⁾ Vekkjingi fraa 1850-talet utetter, med Gisle Johnson til førar, var etter ei fornying av pietistisk religiøsitet, med hovudvegfi paa syndekjensla og tillit til Guds uendelige naade.

Men andre straumar gjeng jamsides; den herrnhuſiske Jesus-kristendomen vinn ikkje liten inngang med brødremenighieferne, og fraa Danmark naar Grundtvigs megfuge røyst til oss, først gjenom den djupt kyrklege kristendomen hjaa Wexels, sidan med frilynde nasjonale og kulturelle „folkelege grunnfankar“ gjennom folkehøgskule-menerne. Rationalistisk kristendom og populær opplysningsfilosofi hev også sett merke paa aandslivet hjaa folket; ein mann som den namngjefne Gudbrandsdals-skyttaen Jo Gjende baade kjende og var paaverka av Voltaire og Volney.²⁾ Holbergs skrifter var ein kjær lesnad i bygderne; eg hugsar eg som smaagut so mang ein kveld gjekk framur ein liten plass heime paa Tofen og høyrd han gamle Andreas Tannbergsjordet dura og las høgt or Holbergs epislar.

Dei siste par mannsaldrarne hev ført med seg nye kristendomsarfer; den svenske evangelismen repræsentera i Rosenius's bøker, og reformert, serleg engelsk og amerikansk oppbyggingslitteratur; her hev vore ei sterk kyrklege reformrørsla paa 1880-talet, hit hev dei moderne vekkjingsbylgjorne funne veg; den eine sekf etter den andre hev fenge innong og vunne tilhengjarar ute millom folket, baptistar, metodistar, adventistar, frikyrkja, universalistarne, dei syndefrie, Guds barn, Christi menighet, og smaa nye sektsamfund eller serkrinsar er uppkomne paa norsk grunn, som dei sterkttruande, blaabokianarane, domsbasunistarne. Her er kome inn halvkrisne og ikkje-krisne religionar eller religiøst farga livssyn; her er unifarar, Christian Science, teosofi, spirifisme, indisk filosofi. Og under alt dette hev den moderne kulturen med sitt frifenkjande, ofte religionsfiendslege eller religionslikegyldige aandsliv strøymt inn yver folket; der er uppstade eit megtig socialistisk parti som er avgjort irreligiøst; og der er komen inn ein moderne kulturvenleg theologi, som freifar aa byggja bru millom kristendomen

¹⁾ Jfr. M. Webring, Minder fra mit Reiseli, Luthersk Kirkefideende 1896 II, 181–82; 1897 I, 81–83.

²⁾ Ivar Kleiven, I gamle Daagaa, 189 ff.

og notidslivet. Her er hundrad motsefnader og motiv som kann verka paa folkereligiøsifeten. Naar def enno er so stor einskap som def faktisk er, kjem def av at der er ein samlande kjerne i alt def ulike: den norske folkekyrkja; den held mykje i hop som elles vilde skilja seg; men også den er romleg, og der finst mange nuancar i kristendomssyne hjaa hennar tenrarar, — def verkar etter paa dei som hører deira ord.

Eg hev her berre kunna peika paa nokre av dei viktigaste historiske fylerefner for vaar tids religiøse folkeliv, dei er nemnde meir som exempel enn for aa tekna drag i ei utviklingshistorie. Den som vil prøva aa faa tak paa studiet av religion og religiøsitet hjaa vaart folk i manns minne og i noftidi, han bør ikkje sakna kjennskap til dei historiske røterne; han vil daa faa evna til aa skilja det mangfelde, han vil kunna sjaa djupare inn i den indre samanhengen, og han vil befri forstaa sjælelivet hjaa folket sitt.

Men def er ikkje nok aa ha greida paa def historiske grunnlaget og leifa fram samanhengen med fornidi. Ein maa freista aa finna livssytringarne i religiøsifeten, ein maa studera uttrykket for def religiøse livet, sjaa til korleis def funksjonar. Det kann ikkje her vera tale um aa føra Dykk inn i def me med eit lærd uttrykk kallar den religiøse livsfænomenologi¹⁾; og ikkje braatt alle led i denne høvet til studiet av nofids kristendom i vaart land, sumt er sermerkt for ein religion, sumt for ein annan, ingen rømer alt.

Me hev ei gudsdyrkning med sine faste skikkar, stader og fider; der er officiel gudsdyrkning, der er privat og friviljug. For studiet av folkereligiøsifeten er sjelvsgåt den siste av størst interesse; for den er utsprungi av folket sjølv; den viser folket i religiøs aktivitet; def som gjeng syre seg av gudstenesfa eller oppbyggjing i bedehus, paa møte, i heimarne, er heilt ut folkeleg kultus. Men også folket i kyrkja maa ein studera; formerne er ikkje skapt av folket, men folket viser noko av sitt

¹⁾ Edv. Lehmann, Erscheinungswelt der Religion. Die Religion in Geschichte und Gegenwart II, 497–577.

religiøse liv i sitt forhold til kyrkjetenesten og dei einskilde leder av den, og til kyrkjehuset og helgedagen. I dette stykket er det stor ulikskap i dei ymse landsluter.

Me hev eit heilagt ord: eit livande ord, og eit skrifflægt, fast ord. Her er forkynning, bøn, vitnemaal. Her er bibel, salmebok, kristendomslærebøker, uppbyggingsskrifter. Kva plass hev alt dette i det religiøse folkelive; kva religiøst innhald er det som serleg gjer seg gjeldande, paa kva maate vert dette brukta, kva for tankar gjer dei seg um verdien og kraffii i desse hjelpemidlar? Ein kann her koma inn paa mange spørsmål, f. d. um bibelen — ikkje berre korleis han vert nyfta som uppyggingskjelda, korleis han vert tolka og tydd, men også kva folk forstend ved Guds ord, korleis dei tenkjer um inspirationen, um dei ikkje stundom nyttar bibelen til orakel eller reknar bibelboki for ein heilag ting som verner mot vondt. Det vart fortalt meg¹⁾ um ein stiftsprovst i Trondheim paa 1840-talet (Kaurin), at han bar bibelen fyre seg paa bringa som ei verja, ein gong han gjekk til domkyrkja for aa faa greida paa um def var sant at def spørkte der. Ein gamall mann i Søgne hadde salmeboki uppslegi paa sengi fyre seg daa han laag paa def siste. „Eg skynnar ikkje ein bokstav“, sa han, „men eg tykkjer def gjer godt aa hava boki fyre augo likevel.“²⁾

Men viktigast er det heilage i menneskelivet. Det hev mange sidor, og ikkje alle freder tydelegt fram i evangelisk kristengom, avdi den er av so aandeleg art. Men um me tek syre oss led for led i den religiøse fænomenologien, er det av stor interesse aa studera kor mykje eller kor lite av religiøs verdi det er knytt til kvar av dei. Kvarf menneskje møter som regel religionen i vigtige stunder i sitt liv, naar han fødest, naar barnealderen er slutt, naar egeskapet byrjar, og ved døden. Han møter religionen som velsigning, som vigsla, som sakrament. Han hører til eit religiøst samfund, til familie, broderkrins, menighet, kyrkja. Der er religiøse leidaranar: mor og

¹⁾ av sokneprest Th. Frølich.

²⁾ P. Lunde, Skulen og lærarane i Søgne fram til 1860, Hf.sand 1911, s. x.

far, læraren, presten, profeten. Der er krav um personlegt heilagt liv, um avhald, um reinleik, um anger og bot, um aa giera Guds vilje, aa øva kjærleiksarbeid.

Paa alle desse punkt maa ein alltid ha det religionshistoriske perspektiv i minne. Fyrestellingar og tilhøve kann skiffta; det som eingong hev vore livskrafftig og aktuelt, kann ha vorte halvgloymt og verdlaust; det som fyrr spela ei ringe rolla, kann no ha vunne i styrke. T. d. synet paa presten er storleg forandra; den tid er burte daa embæftsauforiteten gav prestestillingi ein sereigen glorie, og dei merkelege prestarne som kunde meir enn sin bibel og hadde svarteboki, møter me eit stykke ut paa 1800-talet, men ikkje lengre; no er presteeembættet i sume religiøse krinsar noko som set ein mann ned i vyrnad millom kristne brödrar, og det vert aalment sett store store krav til heilagt liv hjaa presten. — Bot og skrifte, kva rolla spelar det no i kristenlivet mot fyrr? Men spursmalet um avhald fraa sterk drykk er ñor mange skiljemerket millom godt og vondt.

godt og vondt.
Men serleg maa ein agta paa dei uregelbundne sænomen, som braatt dukkar fram, snarf her snarf der, riv folket med seg for ei tid, og etter kverv, naar dei drivande krefterne dovnar eller kjem buri. Eg tenkjer serleg paa vekkjingarne; dei kjem oftaast att, mest kvar einaste bygd hev havf si vekkjing og hev upplivt merkelege ting i den. Apokalypfiske profetiar um verdsens ende og um domedag dukkar ideleg uppatt og grip menneskesjælerne. Og vaar tid saknar heller ikkje profetarne, — i Noreg hev me havf fleire synske kvinner, som Kari Heie fraa Flaa i Hallingdal (Vis-Kari¹), Marifa Olsdotter Heggestad paa Veifasfrondi i Hafslo i Sogn (Syne-Marta²), Gunnhild Sveinsdotter i Vraadal³); baade desse og ein mann som Vis-Knut⁴) hev folk truff mykje paa og halde seg fil.

Naar ein soleis ser religiøslivet i eif folk i historisk saman-
heng, granskar det stykke for stykke og samanliknar, so øygner

¹⁾ Toy Flatin, Vis-Kari. Numedal, tidskrift for folkeminne, 1917, s. 72.

²⁾ O. A. Øverland, Syne-Marte, Kr.a. 1904.

John Steane, Gunhild Svensdatter, Skien 1906.
Nordgarden elle

4) Johannes Skar, Knut Rasmusson Nordgarden ene viðurinn

ein snart visse typer av religiøsitet. Um me tenkjer paa vaare tilhøve, so kjenner me ei rekkja med motsefnader: pietistar og frilynde kristne, kyrkjelege og ukjyrkjelege, konfessionalistar og ubundne, bibelfruande og kritiske granskantar, me hev tradisjons-kristendom og personlegheidskristendom, vanereligion og gjennombrot, farisæisme og syndarkjensla. Edv. Lehmann¹⁾) hev teikna eit perspektiv av religionen ut fråa two synspunkt: stellei og vegen; det er two religiøse grunnkreftar som ein ser i alle høgare religionar: det er den menneskelege trangen til aa leifa seg eit fast punkt, der ein kann finna kraft, kvila, frelsa, og det er den like menneskelege trangen til aa riva seg laus, til rørsla, frie banor, aandeleg stræving, personleg vokster. Menneskja i kvila og menneskja i rørsla, — det er dei two element i religiøst liv; det er den same motsefnaden som millom prest og profet, millom kyrkja og reformator. I studiet av norsk folkereliгиøsitet kann ein også nytta denne inndeling; for mange er kristenlivet eit stelle, for mange er det ein veg. Hjaa oss talar dei gjerne um uppsedingskristendom og vekkjingskristendom — det er noko av den same motsefnaden i desse uttrykk — eller daaps-kristendom og vekkjingskristendom.

Uppsedingskristendomen er den stille voksteren i barnefriui, ein vokster som ikkje kjenner nokor avgjeraende vending, men som like fullt kann ha førf til djup og sann kristendom. Det er so, at for dei fleste menneske er kristendomen noko sjølvsagt. Daap og konfirmasjon, kyrkjevigsla yver egteskapet, og kista i heilag jord, det tek dei imot, det er likeso naturlegt som at dei liver. Men der er mange typer. Det er dei som ikkje kjenner seg bundne til noko, um dei tek imot kyrkja sine gaavor. Det er dei som vil gjelda for kristne, men aviser Kristi herredøme naar det kjem til stykket. Det er dei som meiner det aalvorlegt med kristendomen, men berre hev han til høgfidsbruk, serleg i sorgtid. Det er dei som kristendomen er ei hjartesak for, han er grodd inn i livet deira og er eitt med alfa dei tenkjer og gjer. Men dei veit aldri av nokon krise, dei er fødde inn i Guds rike som born.

¹⁾ Edv. Lehmann, *Stället och vägen. Ett religionshistoriskt perspektiv.* Stockholm 1917.

Vekkjingskristendomen møter me der som def eingong var eit stort sprang, eit brot, ein snunad fråa gammalt til nytt; til denne snunaden ser den vekt på alltid tilbake, og han ventar aa finna den snunaden hjaa sin næste. For honom var han ei bering, ei frelsa, ei Guds gjerning, men ofte hugsar han ikkje paa at def nye hev sine voksterlover og maa førast vidare fram.

Eg hev berre nemnt nokre typer til exempel. Typesstudiet er lærerikt, for def samlar stoffet under vigige større synspunkt. Men til sjølve skildringi, den historiske som den samtidige, trengst forteljande detaljmateriale. Ein maa fortelja um dei religiøse førarane, — og her hev vaart folk skapt ei lang rekka andelege leidrarar for mindre og større religiøse krinsar; det er utslaget av læra um det aalmenne prestedøme som ein kann fylgja i desse.

Og ein maa fortelja um dei tiltak og arbeid som def religiøse livet føder som si frukt, alt kjærleksarbeidet millom landsmenn og heidningar. Og ein maa skildra dei merkelege hendingar og rørslor som er utsprungne av religiøs interesse eller hev religiøse maal, f. d. folkeprofestarne mot Jensens lesebok eller andre bøker, um arbeidet for kyrkjeleg reform, um striden um romet aaf religionen i skulen, o. s. v.

Men religionskunnskapen er ikkje fulstendig utan at ein også gjev øgt paa den folkelege theologi, — fankearbeitet hjaa folket med det religiøse sanningsinnhald. Ein maa sjaa til kva dei byggjer læra paa, kva for punkt i læra som serleg interesserar, og korleis dei vert usforma, og paa kva maate dei kjem til eit resultat: I norsk kristendom er det gjerne bibelen og den eigne uppliving som er utgangspunktet for sjølvstendug tenkjing yver religiøse emne hjaa folket; mindre den kjyrkjelege arven. Det er læra um frelsa, um Kristi soning, som hev det breidaste rom; def heilage livet, som stod fremst i tankane aaf Hans Nielsen Hauge, glid ofte reinf i skuggen, iser der def heiter „kom som du er!“ Den folkelege theologien er sjølvsagt ikkje strengt metodisk og systematisk, men det ligg mang ein gong eit merkelegt fankearbeit attum, og det viser korleis serleg dei sjelsevnor som er karakteristiske for vaar folkehug, her vert ufløyste, — def juridiske ræsonnementet, og fantasiene.

Eit rikf studiefel er den folkelege sedelæra, og her bør ein ikkje taka syre seg berre den som er kristeleg all igjenom, men også den som er kristeleg farga eller sleft ikkje hev nokon religiøs karakter. Ein bør også agta paa kva folk meiner med godt og vondt, rett og rangt, sant og falskt, kva dei reknar for store og smaa synder og dygder, kva innhald dei legg i desse, um dei er djupt tenkte eller grunnt, um her er sanning i sedelivet eller um det er uheilt og motsegjingsfullt, um her er samanheng millom religionen og sederne, millom livet og læra. Ein maa spyra um det er kjærleiken til Gud som driv det gode fram, eller um det er ofte for straff, eller umsynet til umdømet millom andre, eller um der kanskje ingi leidestjerna er yver livet. Ein maa spyra um maalef for livet, um midlarne og vegarne, um andsvarskjensla, um samfundkjensla. Her er fusund tilhøve aa granska.

Men finast og mest kløkkjande falar Gudslivet i det norske folket til oss i songen. Dei religiøse folketonarne som hev livet sitt stille liv rundt i bygderne, blømande, døyande, ofte so underleg rikt og varmt, dei ber bod til oss um det ord ikkje hev magt i seg til aa skildra. So mang ein gong bar dei klangen fraa den gløymde gamle kyrkja burte i skogen, men stundom tykkjer eg det ljomar av kor i himmelsalar gjennom slike lundar.

Og til sist. Alf det som høyrer religionslivet til, maa mesjaa paa bakgrunn av norsk natur og folkelynne og folkekår, og freista aa finna ein samanheng millom livsgrunnlaget og religionen. Ein slik samanheng er der, og ofte hev livsgrunnlaget vore so sterkt at det hev forma ut ein kristendomstype med leff kjennelege serdrag. Det er stor ulikskap millom religiøsitetens hjaa ausflending og vesflending, og dei skiljer seg fraa frøndar og nordlending. Og i dei ymse landsluter er det etter skilnader fraa bygdelag til bygdelag, ja fraa bygd til bygd. Me veit alle korleis naturi lagar temperamentet, og korleis livskaari formar tenkjemataen. Veslandet stend høgasf i kristeleg interesse og kristeleg mogning; men likesom fjell og fjord deler Veslandet i smaa bygder og grender, soleis hev veslandschristendomen helst syn for dei smaa

broder- og systarflokkarne, og for einskildmannskristendomen. Millom dei braffe stengjande berg hev def livet og liver vel enno mange stader ein trond og sfreng kristendom med lite syn og sans for verdsleg upplysning og verdsleg kultur. Her trivst den kyrkjelege radikalismen, som gjerne vil leifa nye og ubundne livsformer for det kristelege samsundslivet, her spreitt vekkjings-kristendomen fram, her liver det religiøse sjølvstyre, her hev den friviljuge kristelege verksemnd leff for aa stiga i staden aat kyrkja. — Auslandet med sine breide, ljose bygder og romlege livskaar, sitt tunge, rolege, noko inneslutta folkelynde hev respekt for kyrkja og embætte, for religion og gode gamle skikkjar, vil ikkje gjerne brjota med institusjonen, held gjerne paa dei kyrkjelege formerne; i ei stor jordbruksbygd paa Hedmarka røysta alle mot aa flytja bededagen fraa den trable vaaronnfid til eit anna laglegare leite. Her trivst kyrkjeleg konservativisme, her held dei paa statskyrkja, og kyrkja og indremission arbeider gjerne hand i hand. — For vesflendingen er Gud „Herren“, „Storemannen“; menneskja er krypet. Han hev magti og hans magt trengst stødt og stadugt, for under fjell-skrida og i havsnaud kjennesf livsrædsla so ofte. Ausflendingen liver sitt trygge fredelege liv; for honom er Gud „Vaarherre“, Faderen, som ein vender seg til naar det stundom verft for ille, naar alle andre raader er ute. — Stykke for stykke kann ein studera skilnaden i livssyn og religiøsitet millom aust og vest, millom nord og sud, millom fjellbygd og flatebygd, millom smaakaarsfolk og storbønder. Fylgjer ein stemningsinnhaldef i religiøsitet, er det mange yvergangar millom den fredfulle yvergjeving i Guds vilje og vegar, og det sjølvtrygge mod paa livet, som nyttar Gud i eit knipetak og læf han gaa naar ein hev greidt undan det vanskelege, — eller millom dei bygder der tilveret er ei naadefid, ei prøvefid for smaa og fatige menneskje, og dei trygge grannesamfund der bonden riv sine laavar ned for aa byggja dei større.

Det er berre smaa spreidde drag eg her hev kunna taka fram og peika paa. Det religiøse folkeliv er so stort eit rike at ingen kann naa aa fara det igjenom i ei kvervande kveld-

stund. Tilgjev meg at def er ufullkome og smaatt def eg hev freista aa bera fram for Dykk. Eg vilde gjerne gjeva Dykk litt aa tenkja paa, so maa De sjølve føra def vidare. Dette samveret skal gjeva Dykk ei liff filskunding til gransking og studium av vaart folkeliv og vaare folkeminne, og def vert fortalt um mangt som er oss kjært i arven fraa fedrarne. Men gløym daa ikkje, at den største arven som er oss gjeven, def er Guds ord.

Guds Ord def er vort Årvegods,
Def skal vort Afskoms være.

Oluf Kolsrud.

FOLKEVISA UM HUGABALL.

I.

Tekstene.

DEN norske folkevisa um Hugaball er ikkje kjend utanum Noreg. Ho er norsk og berre norsk, og i Noreg er ho ikkje funni nokolunde heilskapa utan hjaa ein einskild kvedar Anne Aanundsdotter Lillegaard i Laardal (teff ved Dalen) i Telemarki.

Jørgen Moe skreiv upp visor etter denne Anne Aanundsdotter i 1847, og han hev fortalt at ho kunde mange visor og „sang flere af dem med Utdryk og Foredrag. Da hver Vise først maatte synges, derpaa langsomt dikteres, og endelig Spørgen og Friften anstilleses snart angaaende Stoffet, hvor dette forekom mig mindre ægte, snart angaaende Ordformer og Vendinger, og dette Alt gjentog sig Dag efter Dag, var hun til sidst hjerfelig fornøjet af vore Tête-à-Tête og besvarede hver Aften min Anmodning om at komme brav tidlig igjen den følgende Morgen med den Indvending, at hun Dagen efter nødvendig maatte bage, en Hindring som dog altid viste sig overvindelig. Hun hadde lært alle sine Viser ved i sin Barndom og Ungdom at høre sin Bedstemoder sygne dem, og skjønt hun kjendte „Kjæmpeboka“ eller „Viseboka“ d. e. Peder Syvs Samling, forsaa vidt hun hadde set den og bladet i den, var dette Kjendskap dog saa overfladisk, at hun aldri vidste at angive, om en fil hendes Tradition svarende Vise der fandtes eller ikke. Hun var yderst troværdig og nøiagfig i sin Meddeelse, reffede sig selv strax naar hun mærkede, at hun havde sunget feil, og angav omhyggelig alle Lakuner og de Varianter af Vers eller Strofer hun vidste af“.¹⁾

¹⁾ Jørgen Moe, Samlede Skrifter (1877) II, s. 101–2.

Alt fyrr var det vel at M. B. Landstad hadde skrive upp visa etter same kvedaren. Han segjer: „Jeg har kun fundet een Person som har kunnet det [Kvaædet], nemlig Enken Anne Aanundsdatter af Eidsborg i Laugardal, hvorfor jeg heller ingen Varianter har at tilføie“.¹⁾ Sophus Bugge kallar Landsfads tekſt for „ef feilfuldt Aftryk“.²⁾

Bugge høyrd i 1850-aari visa tvo gonger av Anne, og han gav henne ut i „Gamle norske Folkeviser“. Til tekſti der hev han au nyfta Jørgen Moes uppskrift.

Men sjølv Jørgen Moes upptekning hev aldri vore prenta, og me set henne difor inn her bokstavrett. Originalen er i Norsk Folkeminnesamling (J. Moe 8, 50).

HUGABALDS VISE

Eidsborg (Dalen). Anne.

1. Myllardoffere dansar aa kve,
Ho slær i hop Reme³⁾ me Foto,
Saa gjæng ho seg paa Leikarvollen
(Aa) Halvor Kongjen imot.
2. Dei laa ihop den lange Naaf,
Aa ende saa gjore den Naaff.
Op stående Halvor Koningjen,
Klaer han seg paa saa braat.
3. „Er du no lagje te Sonen eige,
Om de sille saa væra,
Du maa kje lata 'an for mi Dronning komma,
For han sit Skjibe kan gjera“.
4. Ho sat atte paa Møiesalen
Vel i Maanane ni,
Te ho aatte Sonen den,
Han va baate sfor aa fri.

¹⁾ Norske Folkeviser (1855) s. 225.

²⁾ Gamle norske Folkeviser (1858) s. 22.

³⁾ Rimet, Verset?

5. Dei bar de Baan te Kristnane,
Der gjæk vel Kvinnur iblandt.
Dei løf honom Navne gjeva,
Dei kalla 'en Hugaball.
6. Saa vox unge Hugaball
Uf dei Dagane tri,
Som dei andre Smaabaanné
Dei vexe i Aldre si.
7. Hugabald gjæng han paa Leikarvollen
Iblandt dei Drengjene dyre,
Saa gjoresf han i Hugo saa stor
Der konde 'en Ingjen styre.
8. Der va naa dei Kongjesynine
Studde⁴⁾ de seg onde Kind:
„Halt no unge Hugabald,
Du veit inkje Faren din“.
9. Hugabald kasta Leiksuppa⁵⁾,
Han lysfer kje længer aa leike,
Saa gjæng han seg for sin Moer in,
Aa sæt sine Kjinner saa bleike.
10. „Høire du de min kjære Moder,
De æ deg naa ingjen Vande⁶⁾,
Du seie meg rette Farsnamme,
Laf mæg kje Drygslom stande“.
11. „Æg sko seia dei Faersnamme
De æ mei naa ingjen Vande:
Kongjen ufi Serklondo
De æ naa din Faren sande“.

⁴⁾ Stodde.

⁵⁾ Bold?

⁶⁾ Vaande?

12. Han tok Hatten af Hovde sit
Aa Hansken af si Hand:
„Tak sko du hava mi kjære Moder,
Sei du meg naa sandt.
13. Høire du de min kjære Moer
Haaf æg de spørge maa:
Kvaare sko æg ofor denom¹⁾ Garen
Anten rie hel gaa?"
14. „Æg hæv ein Fole paa Stallen ståndand
Han æ bonden me røde Guldband,
Du sko kje ofor min Garen gange,
Om Hesten dæg bæra kan".
15. De va onge Hugabald
Han spring uppa Faalabak,
De va honoms kjære Moder
Ga honom et Nævaslag.
16. De va onge Hugabald
Han tost onde Slagje svengle:
„De æ tvenne Vegur imijom²⁾ kon,
Me veta 'kje naar me kan finnast".
17. „Høire du du [!] de mi[n] kjære Son
Du sko de naa inkje saa fræga,
Møter du nogen din Uven paa Veg,
Du sko 'an de sama gjeva."
18. De va onge Hugabald
Han rei ette Vegjen fram
Saa ga han et Nævaslag
Te kvor den Meinigman.

¹⁾ din.²⁾ imellem.

19. De va onge Hugabald
Han kjem se rians ti Gaard.
Ute saa bind 'en Hesten sin
Sjav uti Stuga gaar.
20. De va Særklænskoningjen
Han seer ivi Mannar adde:
„Velkommen æ du Halvkongssonen,
Saa skaa me dæg naa kadde".
21. De va onge Hugabald
Han riste paa sylbusde¹⁾ Kniv:
„Kaddar du mæg kje Sonen din
Koste sko de dit Liv".
22. „Halt naa onge Hugabald,
Sülf naa du dit Sværd!
Elgl sko kadde deg Sonen min,
Du æ de vel fulla værd".
23. De va onge Hugabald
Han falar et Ord me Vreie:
„Kom I naa mine Brøane sju
Aa yppe me meg en Sveive".
24. In springe Særklæns-Dronningje
Aa seie o ifraa de fyste:
„Tvo a mi' Sønne æ a Haaggo saar,
Den frée maatt Augo miste".
25. „Høire I de mine sæle Sønne:
Vi di dikko noko gifte,
Alf de Gulle i min Garen æ,
De vi æ mijom Brøane skjifte.

¹⁾ bundne.

53. Hugabal fæk dei Jomfruer tvo
Aa ville has Brøar sil gjøime,
Men han rei seg i Berge in,
Ville taka Gulle meire.
54. Daa en kom seg i Berge in
Begynde has Hesten te tala:
„De Skjipe du Hugabald siglde paa,
Naa æ de langt upaa Have“.
55. De va onge Hugabald
Han ble saa ille ivi Ord,¹⁾
Han blikna som de bleike Løv
Og svortna som ei Jord.
56. „Tak naa den Blaakaapa di,
Aa brei a onde Hovane frie,
Aa kjæme daa me paa grøne Jord,
De spørst over Verden saa vie.
57. Tak naa den Blaakaapa di
Aa brei a onde min Hov,
Saa maa du rie den breie Fjord
Som paa den grøne Jord“.
58. De va onge Hugabald
Han fæke sin Hesten me Krans,
De vi æg for Sanningje seia:
Alf Bergje de slost i ein Dands.
59. De va onge Hugabald
Han tok sin Hesten me Spore,
De vi æg for Sanningje seia:
Alf Bergje de slost i ein Logje²⁾.

¹⁾ over disse ord.²⁾ Lue.

26. Her site tvo Jomfruer norajøelds,
Dei æ naa saa haardeleg bondne,
Den som dei ofo Bonde kan løise.
Særkland vi æg 'en onde".
27. De va onge Hugabald.
Han springe seg fram ivi Bord:
„De maa kje længje væljast¹⁾ idag
Saa dyre æ di Moers Ord“.
28. De va onge Hugabald
Han binde op Sigl i Raa,
Saa lælf²⁾ ikje han me Bunkor (?) stryka
Før Stavnen i Berge staaer.
29. De va onge Hugabald
Saa sveiper han seg ufi Skjind,
Saa hæv en saa fager ei Fotefjærd
Alf te dei Jomfruene ind.
30. „Her site dei naa, di Jomfruer tvo
Aa spelar me Gulle de røe;
Kvaar vi de naa sygje me meg
Hel væra her te dekkos døe.
31. „Gulle æ godt aa spila me
Som Morgosol aa Maane,
Saa ong va me paa kons Alder som du
Naar me her i Berge inkaame.
32. Gulle æ godt aa spjila me
Som Fuglen paa Lindekiste,
Saa onge va me paa kons Alder som du,
Naar me okkons Glæen miste“.

¹⁾ maaske dvæljast.

40. Kongjen han stænde up i Høgeloffssvali
Saa [!] seer seg ut ivi saa vie:
„Naa seer æg ef Skip paa Have fara
Aa en Kar paa Hesfen rie“.
 41. De va naa has Brøane two
Dei styre sif Skipe til Land,
De va onge Hugabald
Han rei daa fyste paa Sand.
 42. Den eine Bifen gav han sín Hesfen,
Den are gjore han te Reie:
„Kom I naa mine Brøane two,
I yuppe me meg en Sveive!“
 43. De va onge Hugabald
Han læf sitt Svære braa¹⁾,
Saa hogje 'en te sine Brøane two,
Dei faldt i Lutine smaa.

Som ein ser er det mykje ustøft og ujamt i rettskrivingi, som det jamt er i bygdemaalsuppteikningar syre Aasens fid.— Bugges uppskrift hev 5 strofar meir enn Moes. Dessutan hev Bugge funne eit brof paa 6 strofar, som elles ikkje gjev noko nyttil.

II

Granskingi.

Endaa ein kann sjaa at det vanfar ymist her og der i visa, so hev me henne likevel so heilsleg at det verf ei avrunda forfeling med greid samanheng. Det einaste er at det er noko ugreidt paa sluffen. Landstad meinte at ein maaftte tenkja seg at Hugaball „slog Brødrene ihjel, og gav Hesten dem at æde. Man maa nemlig tænke sig en Ridder eller Kongesøn fortryllef til en Hest. Midlef til at løse Trolddommen var Menneskeblod. Af man ikke seer Hesten forvandlef, maa komme sig af at her

1) lyne

mangler nogle Vers".¹⁾) — Bugge fann af Landstads gissing um at Hugaball slo brørne i hel og gav dei aaf hesten ikkje kunde samstavast med den rette visefeksti. Men han frudde først af Landsfad hadde reff i at hesten var ein umskapt kongsson²⁾. Sidan kom han til dei af „dette kan ikke være rigfigt, fi det synes at forudsættes at han paa den samme Hest rider til Kamp mod sine Brødre. Den bliver altsaa ikke til Menneske ved at æde den blodige Bid“ — „Han giver vel Hesten den blodige Bid, for at den skal blive stærk og modig; ligesom Kjæmperne drikke Blod for at blive stærke“.³⁾ Sidan hev Bugge peika paa ymse likskapar millom Hugaball-visa og den millomalder lege tyske segni um Wolfdietrich⁴⁾). — Baade Bugge og Axel Olrik hev dryft spursmaalef um det kunde vera nokon nærmare samanheng millom den danske folkevisa um Axelvold (DgF 293) og Hugaball-visa; Bugge meiner nei⁵⁾, og Olrik synest heller ikkje aatru storft paa at det kann vera større skyldskap mil lom dei two visone⁶⁾.

Ein maa segja at det granskingsarbeidet som til dessa er gjort med Hugaball-visa, næraast hev enda negativt, naar det gjeld spursmaalef um kvar emnet er kome frraa. Naar eg hev valt aa skriva um dette emnet her, er det av di eg trur at eg kann gjeva svar paa spursmaalef um kvar diktaren hev teke emnet til Hugaball-visa frraa. Dessutan høver denne visa fram-
i frraa til aa gjeva ei framsyning av metoden naar ein granskars folkevisone. Emnet er ikkje større enn at ein lett kann faa yversyn yver det, jamvel um ein tek med det vitskaplege apparatet, og det krevst ingi serskilde fyresefnader til aa fylgja med og gjera seg sjølv upp ei meinig um kor paalitande den ende-lykfi er, som me kjem til. Det vil gjera utgreidindi lenger og liftegrond tyngre, men ein tenksam lesar vil ha meir hugnad

¹⁾ Norske Folkeviser, s. 230.

²⁾ Gamle norske Folkeviser, s. 21 - 22

³⁾ Uulg. Bibl. ms. 249, 8vo

¹⁾ Helgedigterne, s. 77.

³⁾ Gamle norske Folkeviser, s. 24 merkn.

⁶⁾ Danmarks gamle Folkeviser (DgF) V 2, s. 60.

og lærdom av det soleis, enn um han fekk berre snaude resultati. Heile denne utgreidings er elles teki or fylgearbeidi fil den vitakaplege utgaava av dei norske folkevisone.

III.

Tamföring med andre folkevisor.

Bugge byrjar si innleiding til Hugaball-visa med aa segja at
„dette Kvæde ved jeg ikke at have stødf paa hos noget andet
Folk“. Men, som Bugge legg fil, „de fleste af de enkelte episke
Træk gjenfinnes paa mange Steder“. Her maa ei gransking
som vil naa lenger, taka utgangspunktet sitt. Det gjeld først
aa skilja ut alle aalmenne drag, alle laan fraa andre visor.
Naar alt slikf er drege fraa, stend det att ein rest: det som er
sermerkf for Hugaball-visa. Ein maa so leggja merke fil kor-
leis desse sermerkte dragi er knytte saman — baade innbyrdes
og med dei aalmenne dragi. Kanskje ein daa, ved jamføring
med diktingar utanum folkevisone, kann finna at dei dragi som
fyrst syntest sermerkte for visa um Hugaball, slett ikkje er origi-
nale og dikta fil visa dei heller, men at det altsaman er laan
fraa andre diktingar. Naar ein ser kor fritt diktfaren hev teke
fraa andre visor, fær ein mistanke um at det er her som so
ofte i folkediktningi: det originale ligg berre i den maaten som
elles velkjende drag er sette saman paa.

Skildringi av koss Hugaball varf fødd og vokt upp heim hjaa mori, kann ein finna att drag for drag i andre folkevisor. Me skal her jamföra Hugaball¹⁾ med Iven Erningsson²⁾:

HUGABALI

5. Hó sat atte paa móyesale
væl í maananne níe,
te hó aatte sonen den,
han va' baade stór aa fri

IVEN ERNINGSSON.

24. Heima sat hon Gjertrud fruva
uti maanarne nie,
til da leid aaf stundom dei,
hon fødde sonen Jøride.

¹⁾ Bugges tekst i „Gamle norske Folkeviser“.

^{a)} Bugges tekst i „Folke“ 1859. Maalef der er normalisera, men teksta
fylgjer originaluppskrifti heller nøgje.

6. Dei bar dæ baane te krisíname,
der gjekk væl kvinnur íbland,
dei lét haanom navne gjeva
aa kalla 'en Hugaball.

7. Saa voks unge Hugaball
úfi daganne fvaug,
som dei are smaabonni,
dei vekse i aari sjau.

8. Saa voks unge Hugaball
úfi daganne trí,
som dei are smaabonni.
dei vekse i aldri sí'.

9. Hugaball gjeng han paa leikar-
vollen
íbland dei drenginne dýre,
daa gjorest han i hoggó saa stóre,
dæ kunna 'en ingjen styre.

10. Dæ va' dei kungjens syninne,
stúdde dei seg unde kinn:
„Halt no unge Hugaball!
du veit inkje fáiren din“.

11. Hugaball kasta han leiksoppa,
han lyster 'kje lenger aa leike,
saa gjeng han fyr si móiri inn,
aa set sine kinni saa bleike.

12. „Høyre du mí kjære móiri,
dæ æ' deg no ingjen vande:
du seie meg rette fairsnavne,
laf meg 'kje drygslom stande!

13. Du seie meg rette fairsnavne,
dæ æ' deg ingjen vande,
anten de saa æ kjóv hell fræl
hell dæ æ' mann úfi lande!

14. Eg sko' seja deg fairsnayne,
dæ æ' meg no ingjen vande,
koningjen úfi Serklaandó
„... din fáiren sanne“.

22. So lef hon til kyrkja bera
sæle sonen sin.
hon kallað han Junkar riddarsonen
etter sæle faderen sin.

23. Meir voks Junkar riddarsonen
uti aari fri,
enn dei hine smaaborni
uti aari nie.

24. Meir voks Junkar riddarsonen
uti aari nie,
enn dei hine smaaborni
i allom aldre sin.

25. Junkar gjenger paa leikvollen,
kasfar sopp av hende:
dar blaanad etter, dar lifet kom,
dar styrmde slett inkje kvende.

26. Nid so settfest dei kníkfárne,
daa vard dei haanom vreide:
„Da var somre sin faderen vífa,
enn gjeva oss hoggi fleire“.

27. Nid so settfest dei kníkfárne,
so mange som dei vaare:
„Da var somre sin faderen vífa,
enn gjeva oss hoggi saare.“

28. Junkar kasfar leiksoppen,
han lyster inkje lenger leika,
gienger han fyr si moderi inn,
hans kinni vaare so bleike.

29. „Du skal segja meg fadersnavnet,
eg vil 'kje i blygslom standa,
anten da er froll eld mann,
tjov eld fræl i lande.“

30. „Eg skal segja deg fadersnavnet
da er meg slett ingjen vande:
dei kallað han Iven Erningsonen,
dan yppaste riddar i lande.“

Knut Liestøl

102

Mest same skildringi finn ein i den færøyske visa um Sveinur í Vallalid¹⁾, berre at der er det (som i „Ivar Elison“ o. fl.) banemannen aaf faren som den unge gutten spør etter:

- 39. Frúgvín ræður við barni af ganga
niggju mánaðir sínar,
innfíl af teirri stundini leið,
hon fœdir sin svein so fríðan.
- 40. Sveipar hon hann í klæði góð,
so væl skal ríkum evna,
síðan bað hon presfi bera,
Viljorm bað hon nevna.
- 41. Hon læf hann í kirkju bera,
at geva honum navn,
Viljorm bað hon nevna hann
sítt ræfta fœdirsnavn.
- 42. Hann var borin frá kirkju heim
aftur for móður knæ,
meiri legði hon rökft á hann
enn allt sítt gull og fæ.
- 43. Hann var borin frá kirkju heim
aftur for móður sína,
meiri legði hon rökft á hann
enn allt sítt gull í skrini.
- 44. So var hennara unga soni
gávan lögð af eiga:
meira vóx hann á einum ári
enn önnur börn á sjeý.
- 45. So var hennara unga soni
gávan lögð á gólv:
meira vóx hann á einum ári
enn önnur börn í fólv.

¹⁾ Færøsk Anthologi, nr. 19.

- 46. Hann vóx upp hjá síni móður
skjóft og ikki leingi,
innfil hann gjördist í höggum knáur,
hann bardist við kongins dreingir.

- 47. Niður settust sveinarnir,
reiðir ið teir vóru:
„Líkari vaar fin fadir at hevna
enn berja oss so stórum!“

- 48. Sveinurin kastar vápn á völl,
hann lysfir ei longur at leika,
so gár hann for sína móður
við reyðar kinnar og bleikar.

So kjem samfalen med mori. I Svend af Vollerslov (DgF 298) hev ein i same rekkjefylgia: fødselen, kristningi, uppvoksteren, filburden paa leikvollen, samfalen med mori (A 5—15, B 15—22 o. s. b.). Like eins i Sjúrdar kvæði I v. 31—45. Einskilde av desse versi og forteljingsdragi finn ein vidare ikring. Til v. 5 og 6 i Hugaball svarar ogso m. a. DgF 297 A, v. 26—27, Færøsk Anthologi I nr. 5, v. 8; nr. 25, v. 57, 58. Dragef um den snøgge voksferen finst m. a. i visa um Tiarmannen og er mykje vanlegt utanum viseheimen au¹⁾). Um filburden paa leikvollen kann eg visa til Axel Olriks²⁾ og W. P. Kers³⁾ granskinger. Hugaball fær ein hest av mor si; det same vert fortalt i visone um Sigurd svein og um Ivar Elison, i visa um greiven av Gunseli og i def færøyske Oluvas kvæde. — Daa Hugaball dreg heimanfraa gjev mori honom eit „nevahogg“ og segjer at def same skal han gjeva uvenene sine. Tilsvarande vers finn ein i Sigurd svein, Greiven av Gunseli og Oluvas kvæde. Daa Hugaball svein, Greiven av Gunseli og Oluvas kvæde.

¹⁾ Sjaa Benedikt Grøndal i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1863, s. 80 f., der ein vil finna mange døme. Úfr. ogso Herbelot, Bibliothèque orientale²⁾, pr. 12 a (s. v. Abraham), F. Schlegel, Samml. romantischer Dichtungen I (Merlin), Liestøl, Norske trollvisor, s. 184.

²⁾ DgF V 2. s. 56 ff. Danske Studier, 1906 s. 91 ff.

³⁾ Proceedings of the British Academy 1910, s. 194.

Knut Liestøl

104

ball kjem til kongsgarden, frugar han kongen med sverdet sitt. Same situationen finn ein att i den danske visa ¹⁾ um „Ung Axelvold“. Axel Olrik segjer i innleidingi til denne visa: „Frille-sønnen, der tvinger sin Fader til at vedkjende sig ham, minder sønnen, der tvinger sin Fader til at vedkjende sig ham, minder om Sven Åsason, der gaar i sin Fader Harald Blaaatands Hal med væbnet Følge“ og, da Harald nægter at være hans Fader, tilbyder Kamp paa Stedet (Jómsvikingasaga, utg. af Petersén, 1882, S. 51; Fornmannasögur, XI S. 61). Og selve det, at én

fissaga, Kap. 7, S. 11²⁾. Fraa folkevisone kann ein ³⁾ også nemna Dalebu Jonsson (Landstad, nr. 24) og Knut liten og Sylvelin (Landstad, nr. 27), der ein finn same rimordi som i Hugaball-visa.

Skildringi av ferdi „norafjølls“, d. v. s. til Trollebofn, finn ein att mest like eins i visa um Aasmund Frægdegjæva; men her er det ikkje urimelegt at det er sjølv Hugaball-visa som i stor mun ligg til grunn for den tilsvarende bolken i visa um Aasmund Frægdegjæva. Dette spursmalet hev likevel ikkje noko aa segja i denne samanhengen, for i alle høve er det ei skildring av same slaget som mange andre skildringar av ferder til jøfunlandet, og mykje vanlege eventyrmotiv hev gjenge inn. Um dette spursmalet kann eg visa til utgreidungi i „Norske trollvisor“ s. 191 ff.³⁾

IV.

Hugaball, Pilatus, Karl den store.

Naar ein hev drege fraa alt det, som i større eller mindre mun er sameige for fleire visor eller vanlegt i folkediktingi i det heile, so stend det att desse forteljingsdragti:

Myllardotter kjem til Halvor konungen i høgeloft og er hjaa han um naffi. Um morgenon ris kongen upp og segjer til

¹⁾ DgF V 2. s. 60.

²⁾ Jfr. s. 32–35. Paa s. 33 er det ved ei forunderleg tankeløyse sagt at i visa um Aasmund Frægdegjæva er den umskapte følen ikkje bror til Ermelin, men at han er det, stend med reine ord i tekstu s. 22.

myllardotteri, at um ho fører ein son, skal ho ikkje lata han koma for dronningi si „fyr han sitt skip kann gjera“. Daa han kjem til kongsgarden, vil kongen festa vednemnet „halvkongsonen“ paa han, men han frugar kongen til aa kalla han son sin. Sidan kjem han i strid med halvbrørne sine og før ille med dei. Dronningi vil gjerne verta av med han, og før han til aa gjera ei faarefull ferd, men han kjem att og drep dei two brørne som hev lagt upp svikraader mot han.

Heller ikkje denne forteljingi hev diktaren av Hugaball-visa funne upp sjølv. Det er ei segn som var vel kjend i seinare luten av millomalderen, og som me hev i two hovudformingar.

Den fyrste hovudformingi hev me i den norrøne *Gyðinga saga*. I kap. 35 er det fortalt dette um Pilatus: Tirus heitte ein konge av dei folke-ættene som heiter Maguifiensis. Han budde i den borgi som heiter Berseik. Han var mykje kunnig i stjerneyding. Ein gong han var paa veiding, kom myrkret yver han ute i skogen. Det var klaar himmel, og han skyna av stjernene, at um han den naffi kunde raaka ei kvinne, „mundi af hans blödi gefast så mår, at ráðandi mundi verda margs folks ok herða ok stórum ágæfir“. Han var langt burte fraa dronningi si, og difor let han henfa aat seg ei ven myllardotter mylnumannsdóttur). Ho var hjaa honom um naffi. I rett tid etter føder ho gutebarn, men av di ho berre hadde vore saman med kong Tirus ei naff, visste ho ikkje namnet hans, og difor kalla ho barnet Pilatus. Daa han var tri aar gamal, sende ho han til far sin, etter som kongen sjølv hadde sagt. Han vokt upp i kongsgarden saman med bror sin, son av dronningi. Pilatus varf ovundsuk paa bror sin for di broren var gjævare i alt, og det enda med at Pilatus drap han. Han varf daa send til Rom. Folket hadde kravt at Pilatus au skulde missa livet, men kongen tykte at det vilde vera aa leggja brotsverk paa brotsverk. I Rom var han saman med ein kongsson som heitte Pagrinus. Det gjekk like eins med han som med broren: Pilatus drap han. Daa sende dei han til øyi Pontus fil aa vera hovding der. Folket der var so ilt og hardt, at det ikkje folde nokon hovding yver seg. Anten kom han til aa verta drepen, som han fortente, eller so fekk han kua det hardlynde

folket, og det fór au vel. Pilatus fekk bøygt dei harde nakane, og varf difor ein vidgjeten mann. — Det er fortalt mykje meir um Pilatus, men det kjem ikkje denne efferrökjingi ved.

Dei fyrste 21 kapitel av Gyðinga-saga er skrivne av Brandr Jónsson († 1264) og høyrer difor 13de hdr. til. Resten, der bolken um Pilatus finst (kap. 35—38), er seinare tillegg. Den eldste handskrift er fråa siste helvfi av 14de hdr. (1360—70), og ho er kanskje, som Unger meiner, avskrift av ei norsk handskrift¹⁾. Kjelda er tydeleg Pilatus-legenden, i den formi han fekk i 11te hdr. Me møter denne formi for fyrste gongen i ei latinsk skrift, som Dobschütz²⁾ meiner er ihopsett i Sud-Tyskland ikr. 1050. Denne skriffti varf sers vel umtykt, og me hev ei mengd med avskrifter, umarbeidinger og umdiktningar. Eg hev ikkje havt midlar til aa avgjera kva for ei av dei framande formene kjem den islandske nærest. Den formi som varf den vanlege med Jacobus de Voragine's Legenda aurea 1275 er det *ikkje*.

Paa nordisk grunn elles møter me Pilatus-legenden i „Eft fornsvenskt legendarium“ fråa sluttan av 13de hdr.; der er han sterkt avstytt. Like eins finst han (noko heilslegare) i den svenska „Själlinna fröst“, som er umsett fråa laag-tysk ca. 1430 av ein Vadstena-munk³⁾. I den seinare fidi hev segni um Pilatus vore best kjend fråa folkeboki um han. Det fyrste prentet av denne boki, som me veit um, er fråa 1614⁴⁾. — Paa Island dikta dei „Pilatus-rímur“ i det 17de hdr.

Den andre hovudformingi av det emnet me møter i Hugaball, er knytt til *Pipin og Karl den store*. Jamsides med den historiske forteljingi um Pipins gifftarmaal og Karls fødsel, gjekk det ei segn som i den form ho til slutt fekk i Tyskland, er slik fyrste luten av Pilatus-legenden at det maa vera samanheng millom dei two forteljingane. Ein krønike fråa klostret Weihenstephan i Ober Bayern fortel at festfarmøyi aat Pipin, ei kongsdotter, med makt varf skild fråa han, med di hovmeisteren

fekk byff henne um i si eigi dotter. Kongsdotteri skulde drepast, men dei som var sette til aa gjera det, tykte vondt um henne og gjekk fråa henne i skogen. Ho kom til slutt til ein myllar og vart verande der. Pipin tok dotter aat hovmeisteren til dronning og fekk tri søner med henne. Ein gong han var paa veiding, før han vilt. Han var i sylgle med astrologen sin, og dei tok inn hjaa myllaren. Astrologen saag paa stjernene at um kongen den natt kunde verfa far aat eit barn, skulde det verfa ein vidgjeten og mektig mann. Myllaren kjem fyrst med den eine av døtterne sine til kongen, so med den andre; men astrologen fann ut at ingen av dei var den rette; til slutt kom han med kongsdotteri. Ho fortel kven ho er, og viser kongen ringen sin. Ho verf endaa nokre aar hjaa myllaren. Den sonen ho fødde, fekk namnet Karl. Han gjekk for aa vera son til myllaren, og viste tidleg styrken og dugleiken sin. Han kom fyrst til ein adelsmann og sidan til kongsgarden. Den falske dronningi lagde honom for hat, men dette hatef fekk Karl til aa byrta den rette samanhengen; den falske dronningi fekk si straff, og mor hans tok daa det romet som alltid hadde tilkome henne. — Weihenstephaner-kroniken er skriven i 15de hdr., men byggjer paa eit burkome dikt som knapt kann vera eldre enn fråa sluttan av 13de hdr.⁵⁾

Paa same diktet byggjer Heinrich Wolter si forteljing um Karl i Chronica Bremensis⁶⁾ fråa siste helvfi av 15de hdr. Men i sumt vik han av fråa Weihenstephaner-kroniken. Han fortel t. d. at myllaren førde Karl til kongsgarden, soleis som kongen hadde sagt honom syre, og at Karl voks upp der i lag med brørne sine. Dei spotta han, for di han var eit lausbarn, men han hemnde seg paa dei. Den falske dronningi fekk daa kongen til aa senda Karl burt, men det lukkast honom til slutt aa faa visst kongen kven som var rette dronningi hans.

Ein ser leitt at baade i Pilatus-legenden og i Karls-segni hev ein same forteljingsgangen som i Hugaball:

¹⁾ Stjórn. s. 10; jfr. Þorlákssons utg. av Gyðingasaga, s. X.

²⁾ Christusbilder, 234.

³⁾ Baae desse skrifftene er utgjevne i Svenska fornskriftsällskapets samlingar 1847 og 1871.

⁴⁾ Sjaa Danske Folkebøger, udg. af Jacobsen og Paulli I s. LXII.

⁵⁾ Sjaa Otto Freitag: Die sogenannte Chronik von Weihenstephan. Halle a. d. S. 1904.

⁶⁾ Meibom, Script. rerum germanicarum 1688, T. II, p. 20 ff.

Helten er son aat ein konge og ei myllardotter. Kongen er saman med myllardofferi berre ei natt og dreg so fraa henne, men segjer at dei skal senda den sonen ho fær til kongsgarden.

Daa den unge guten kjem til kongsgarden, vedgjeng kongen at han er far hans og lef honom veksa upp i lag med sónene sine (son sin). Han kjem i strid med halybrørne, og det endar med at han anten refser dei hardt eller slær dei i hel.

Det er same hovuddragi i alle forteljingane, og ein likskap so sermerkt som denne, *at helten er son av ein konge og ei myllardotter*, er saman med dei andre likskapane heilt avgjerande for spursmaalet¹⁾. Desse sogone maa hanga saman, og folkevisa maa ha laant emnet fraa ei av dei. Men kva for ei av dei two hovudformingane ligg no fil grunn for Hugaball?

V.

Hugaball-visa byggjer paa Pilatus-legenden.

Ein ser snarf at forteljingi um Pilatus i eit hovudsýkke stend nærrare Hugaball-visa enn dei tyske forteljingane um Karl den store gjer. Pilatus og Hugaball er røynleg uekte kongssøner. Baae hev ei myllardotter til mor. Hadde Hugaball-visa tenkt seg at mor aat Hugaball var ei kongsdotter og rette dronningi, so maaatte dette paa ein eller annan maaten ha kome fram att. Kongen maaatte ha ekfa mor til helten, som i visa um Iven Erningsson og i Axelvold-visa. At Hugaball er son til ei myllardotter, høver godt i denne eventyr-visa. Det vert paa den maaten noko av askeladden yver han: guten som hev vakse upp i avkroken, kjem til kongsgarden og veit aa hevda seg; ja, han gjeng langt framum dei ekte kongssønene i styrke og mod. Som askeladden bergar han til sluff jomfruvone ut or

¹⁾ Ein finn i den norrøne bokheimen fleire forteljingar um at ein konge eller ein høgætta mann kjem til ein bondegard og fær ein son med bondedofferi; men ingen stad er det nokon serlikkap med Hugaball, som kunde gjeva oss grunn til aa tru at nokon av desse forteljingane hadde verka paa Hugaball-visa (Sjaa Olrik, Saksens oldhistorie I s. 48–49).

berget. Paa den maaten vert Hugaball noko heilt anna enn Pilatus. Hugaball drep nok sine nærskyldingar og leikebrør liksom Pilatus; men han gjer det ikkje av di han er ovundsjuk paa dei, for di dei paa morsida er av høgare ætt, men for di dei hev svike han. Pilatus er bøygd inn under ein vanleg eventyr-type. Det ser ein av namni au: myllardofferi er namnlaus (jfr. enkjesonen, kolbrennaren o. dl. i eventyri); Halvor er stundom namn paa askeladden; Hugaball er ein kenning, „den hardhuga, modige“ (jfr. Hugaljo) og Serkland er eit vanlegt namn i visone. I grunnen er det berre forteljings-skemaet som stend att fraa Pilatus-legenden. Men ein ser likevel koss dette skemaet skaper avvik fraa den vanlege folkevise-typen. Det er ikkje, som ein skulde ha venta og som ein finn i mange visor, kongen som bryt seg inn i buret til møyi eller kjem aat far hennar og fær hus um natti, men det er myllardofferi som kjem til kongen:

Myllardóftri dansar aa kve,
saa sveiper hó seg í skinn,
saa gjeng hó seg í høianlofte
te Hallyór koningjen inn.

(Bugges tekst, sfr. 2.)

Dette fører si tyding i Pilatus-legenden, der dei sender bod paa myllardofferi og ho kjem til kongen. I dei tyske forteljingane derimot hev me den vanlege formi: Pipin kjem til myllaren og vert verande hjaa han um natti.

Mot dette hev det lite aa segja at det finst nokre faa serlikkapar millom Hugaball og dei tyske forteljingane; t. d. at Karl hev fleire brør, ikkje som Pilatus berre ein, og at han viser seg meir dugande enn brørne i alt, so han treng ikkje vera ovundsjuk paa dei. Like eins at dronningi harmar seg yver at Karl gjeng framum hennar eigne søner og difor fører sendt han buret. Men slikf er berre ei fylgle av at Karl, liksom Hugaball, er den høgvyrde helten i soga og ikkje toler nokon flekk paa sin karakter, eller det er aalmenne drag som ein kann finna kvar som helst og som ein ikkje kann sluffa noko av.

Um ein i det heile vilde byggja paa likskapar av dette slaget, so kunde ein nemna at Hugaball, liksom Pilatus, vert send paa ei saarefull ferd, der dei vonar han skal missa livet¹⁾, og ikkje som Karl berre vert send burt til oppfostring; like eins at Hugaball, liksom Pilatus, verkeleg slær brørne sine i hel og ikkje berre refser dei som Karl.

Ay ei jamføring millom variantane kann ein difor berre slutta at det er Pilatus-legenden som ligg til grunn for Hugaball. Denne sluñningi vert so mykje tryggare, naar ein røkjer etter upphav, alder og heimstad for Pilatus-legenden og Karl-segni og ser kvar dei hev vore kjende.

Gyðinga-saga maa ha vore kjend baade paa Island og i Noreg i minsto so tidleg som i 14de hdr., og fraa Sverike hev me som fyrr nemnt ei forming av Pilatus-legenden alt fraa 13de hdr. Det finst i det heile ei mengd med aybrigde av segnene um Pilatus baade paa lafin og paa folkemaali. Dei kunde med det sams bokmalet og med den sams kyrkjelege daming og tradition lett koma fraa land til land og skjota nyrenningar paa folkemaali kvar det skulde vera.

Segni um at Karl den store skulde vera son til ei myllardotter, finst berre i den tyske greini av segnene um Karls fødsel og barndom, og finst ikkje i nokor forming som er eldre enn 15de hdr. Weihensphaner-kroniken er fraa aari 1426—36. Den andre hovudkjelda, Wolters kronike, er fraa fidi 1450—75. Efter alt aa doma høyrer Hugaball 14de hdr. til, def hundradaaref daa dei fleste trollvisone var skapte. Visa kann hundradaaref daa dei fleste trollvisone var skapte. Visa kann difor ikkje byggja paa nokon av dei tyske formingane me no kjenner, men maatte i tilfelle byggja paa ei eldre forming. Men det diktet som er grunnlaget baade for Weihensphaner-kroniken og Wolter, kann knapt ha vore eldre enn ikr. 1500. Dessutan høyrrer det Sud Tyskland til, og det er raadlaust aa finna nokon millomlekk som kunde binda den sudtyske tradisjonen saman med den norske. Heller ikkje kann ein sjaa at dette tyske diktet kann ha bygt paa nokon munnleg tradisjon, som Freitag meiner.

¹⁾ Her er den ytre orsaki til at ferdi til Trollebotn kom inn.

Men korleis er so fraa fyrsten samhøvet millom Pilatus-legenden og Karl-segni? Fleire granskurar¹⁾ hev halde fram at ei slik umstendeleig forteljing um korleis helsen var fødd nok kunde høva paa ein mektig konge og landevinnar, men ikkje paa ein mann som Pilatus. Karl-segnene maatte difor vera dei upphavlege. Men ved Freitags og Reinhols efferrøkjingar varf def for det fyrste prova at alle dei tyske formingane beinveges eller umveges gjekk attende til Strickers dikt um Karl den store. Men dette diktet hev ingen ting um myllardotteri, dette dragef maa ha kome inn fraa ei onnor kjelde. Og no finn ein dette sermerkte dragef berre i Pilatus-legenden, som me veit var vel kjend alt syre Strickers tid. Skal ein kunna slutta noko fraa det tilfangeset me no hev, maa def vera at Pilatus-legenden er grunnlaget. Ogso um ein jamfører med dei franske formingane gjeng Pilatus-legenden lenger attende, for Mainet- og Berita-forteljingane møter me ikkje fyrr i midten av det 12te hdr. Dinæst maa me koma i hug af ein kann ikkje gaa ut fraa at dei i millomalderen hadde same uppfatning av Pilatus som me no hev. Ein ser at dei interessera seg likso mykje for Pilatus som for den mektigaste kongen, og etter segni hadde Pilatus røynleg vore ein mektig fyrste ein gong, og framum alt: han hadde forsæfet i den retten som dømde sjølve frelsaren²⁾. Den norrøne soga segjer daa au at ein kunde sjaa av sjernone at han „ráðandi mundi verða margs folks ok stórum ágæfr“. Endeleg peikar Reinhold paa at sjølve namnet Pilatus synest aa vera grunnlaget for at myllardotteri er komi inn i desse forteljingane. Def er underlegt at def finst ei mylle ute i ville skogen, der def ikkje finst folk og gardar nokon stad i nærleiken. Kvifor er det ikkje heller ein forstmann, ein skogvakfar som i fleire formingar av den franske Karl-segni? Def hadde vore rimelegare. Grunnen synest aa vera at forfattaren av den lafinske Pilatus-legenden jamleg forklarar namni effer deira etymologiske samansetjing.

¹⁾ Simrock, Bertha die Spinnerin, s. 144, Creizenach i Beiträge z. Gesch. d. deutschen Sprache u. Literatur I, s. 103, J. P. Jacobsen i Danske Folkebøger I s. II.

²⁾ Reinhold i Zeitschr. f. romanische Philologie 55, s. 15.

Soleis segjer han at Pilatus fekk namnet sitt av di mor hans heitte Pila og bestefaren Atus, som samanlagt vart til Pilatus. No fyder *pila* i klassisk latin ein morsar eller ein fing som ein nyftar til aa knasa sund korn. Han sei difor denne luten av namnet saman med myllar-handverket, av di myllaren knasar kornet til mjøl.

Men kvar hey so Pilatus-legenden upphavet sitt?

Den sudtyske formangi av Pilatus-legenden fraa 11te hundreåret etter Dobschütz') i det store og heile ei undiksing av legenden „Vindicta Salvatoris“. Men forteljingi um koss det gjekk til daa Pilatus vart fødd og um oppvoksteren hans, møter ein for fyrste gongen i den sudtyske Pilatus-segni. Dobschütz veit ikkje anten forfattaren hev funne upp denne barndoms- og ungdomssoga siely eller han hev laant den au fraa eldre kjeldor').

Alt Gaston Paris hev peika paa at det er ein likskap millom Weihensstephaner-krøniken og ei forteljing um Kyros's barndom. Rett nok finst det nemnde draget i Weihenstephaner-krøniken ikkje i forteljingi um Pilatus; men det er likevel spursmaal um det ikkje er ein samanheng millom denne første luten av Pilatus-legenden og segnene um Kyros. I nokre formingar av Pilatus-legenden heiter kongen Tyrus eller Cyrus. I millomalderleg skrift kann ein lett mislesa c for t (C T), og namnet Cyrus er vel difor det upphavlege. Kyros var av konge-aett, men han vokt upp hjaa ein hyrding og varf halden for son til hyrdingen. Fyrst etter mange aar kom det upp kven han var. Det er difor ikkje so urimelegt at forfattaren av den sudtyske Pilatus-legenden hev nytta Kyros-segnene, men med vitende og vilje forma dei um.

Den episke framvoksferen vert etter dette soleis:

Kyros-segnene hev laant ymist til Pilatus-legenden, som elles i def store og heile er ei undikting av Vindicta Salvatoris.

Pilatus-legenden er grunnlaget for ei segn um Karl den store og like eins grunnlaget for Hugaball-visa.

I diktheimen hev Hugaball baade Pilatus og Kyros til æft-fedrar og er nærskyld med Karl den store.

Knut Liestøl.

¹⁾ Christusbilder, s. 250 ff. og s. 251.

FRAA FÆRØVARNE.

EIN TUR TIL MIKJUNES.

Enn alast upp menn á hesum landi
við norðmannablóði í árum,
so frír teir fara í fjöll og berg
og stríðast á söltum bárum.
Enn lívir fann kvistur,
sum útrann av norrønum runni.
(Færøysk song.)

Ei viktig næringskjelda paa Færøyarne er fugleveidningi, og den maaten den gjeng fil paa, hev kosta mangt eit mannaliv. Paa Mikjunes i Vaagøy-sysla, ved vest-strandi, tek dei inn paa 80 000 lundar um aaret, og i dei 25 fugleberg som i alt finst paa Færøyarne, fanger dei kvarf aar fleire hundrad tusund fugl. Mykje fugl verf salta ned held vindfurka og brukar til vettfermat. Det er gjerne hardt brim ved Mikjunes, og det er difor sjeldan at tilreisande fær høve fil aa koma i land paa denne forvitnelege øyi. Jamvel av færøyingar er det ikkje so mange som hev vore i land der. Men dette fall likevel paa meq. Det varf stelt til ein lyftfur dit fraa Torshavn.

Den færøyske havstrandi er rik paa underleye hjernehorn,
og helst paa vestsida, mod Aflanteren, er det eft villt og stor-
felt landskap. Som det heiter i songen:

Mod nord og vest en fjelderand
sig faarner op. Den holder stand
vel mod Aflantens hvasse tand
i stormes kor.

Mod øst og syd er lien grøn
og sætter mørk som arbeids løn
paa bord.

Øyarne hev mange holor, og ein kann ro inn i deim i stillt vêr. Sume av deim er overlag væne, soleis ei paa Mikjunes, „Steinskogen“, dei kallar. Her sinn ein velduge sulor av basalt (*blágrytis-stólpur*) paa 100–180 fot. Dei stend beint upp og ned og likjest paa eit ovstort orgeverk. Det hev vore sagt um denne hola, at ho er mykje finare enn sjølve Fingalshola paa Staffa (Hebridarne). Paa Vaagøy er det ei bergs-nobb, som hev fenge namnet „Tröllkonufingur“. Ho er 1000 fot høg og ser ut som ein uhorveleg stor og noko lite krøkt finger som peikar upp i vêret.

Daa me kom ut for Mikjunes, bles me i eimpipa mange vendor, so folk fraa bygdi kunde koma og faka oss i land. Men def var 'kje eit liv aa sjaa, og def var nokon kvar umbord som varf forbina yver dette, av di særøyingerne elles plar vera sers hjelpsame. Endeleg fekk me sjaa nokre menner koma fram uppe i husreppen og rusla nedetter mot nausti, som her ligg høgt uppaa fjellveggen — av umsyn fil brimet. For bylgja er veldug paa Aflanferhavet. Ein særøying segjer at ho ræddast ikkje for aa stiga 40 famnar høgt upp i berget, naar def er dei hardaste uvêrsriderne! I Tröllanes bygd paa Nordøyane ligg nausti 100 fot i høgdi. Paa andre „brimstader“, som Gaasedal paa Vaagøy og ved Vaags-Eide paa Suderøy, maa ogso baafarne upp umlag 100 fot elder meir. Paa Store-Dimun, der def berre er ein gard, maa bonden hissa alle funge varor, fil med kyr og hestiar, 100 meter upp elder ned. Dei bind deim for augo, so dei ikkje vert øre i hovudet.

Daa den fyrste baaten kom ut til skipet, skyna me at det nok ikkje hadde vore tale um nokon uvilje fraa folket der inne. Mest altskarfolket paa øya hadde rott til nærasfe bygdi etter kvalkjøt — det var nyst skote ein storkval — og det var so nær berre kvinnfolk og born heime. Innmed stødi laag ei heil baaflast med det myrkraude og blodrike kjøtet, som fær øyingerne tykkjer slik mun i. Dei norske kvalfangarane læf også vel um det, heist naar det er laga til som biff.

Me gav oss straks i veg til fuglebergi, som ligg eit stykke ovanfor bygdi. Dei grøne gjordi var drivkvite med fugl og i djuvi skreik det heile dagen. Daa me kom uppaa fjellkanten,

vart eg standande reinf uppi under. Eg saag langt nordefter i det blanke vêret, framum Vaagøy og heilt til Saxin paa Straumøy; odde i odde, som skifte i grønt og blaatt — det var denne storfagre ljósverknad ein kann raaka til aa faa sjaa paa Færøyarne. Det er soleis ingi uppskrøyving naar ein vidkjend engelsk ferdamann som eingong viðja øyarne, segjer at ikkje noko kann gaa framum eit slike syn, naar havet er stillt med logn baaregang Denne mengdi av ljós og skugge, kasta attende fraa tusund underlege former, og dei ulike findarne naturi hev hogge fraa fjell-mugor som sume stader naar upp i 3000 fot, før fram ein slik verknad at det er 'kje segjande.

Me heldt no fram langs med dei stupbraatte hamrar, der dei svarste og kvite lundarne med den væne blaae og raude nebbben byggjer i gras-svorden. Dei er so illsinte at dei oftast bit seg fast naar ein stikk ein pinne inn til deim; fuglefangaren brukar anten aa grava burt jordi der lunden ligg, elder han dreg fuglen ut med ein stav med krok paa. Det kallar dei aa *draga lunda*.

I 1857 sette aatte menneske livet til ved fugleveidningi. Daa eg gjekk burtetter kanfen av stuper, var det so høgt ned at det svimra for augo, og me maatte halda kvarandre i henderne, so me kunde faa sjaa til djups. Eg undrast difor ikkje paa at fuglefangaren kulsar for aa gaa usfor berget, naar han hev vore burte ifraa det vaagsame arbeidet heile vetteren.

Dei tek helst fuglarne med ei stong som er 6 alner lang og hev ein hov i eine enden, „fleygustong“, dei kallar. Veidindi av lundar, lomviar og alkor gjeng gjerne fyre seg paa same vis. Fuglefangaren anten set seg paa ein lagleg stad og tek fuglen i hoven med same han flyg framum (lundarne „dreg“ soleis best naar det blaes), elder dei firar honom ned paa berghyllorne i ei lina — 100 farnnar lang og meir — som han bind seg fast til i ein sele. Fleire mann held i lina, ho gjeng yver ein stokk so ho ikkje skal slitast av paa fjellkanten. Minst fem mann maa det til for aa hjelpa ein fuglefangar. Ein av deim vert sett til aa agta paa fuglemannen, som med feikn elder rop segjer ifraa um aa fira ned, stoppa, elder hissa

Hans Reynolds

116

upp. Han svingar, heiter det i ei skildring, som perpendikelen paa eit ur millom himmel og hav. Men ein fuglemann maa ikke vera rædd. Med ro og snar-hugs maa han passa det han skal, soframt han vil gjera noko.

Naar han er komen inn paa berghylla, gjer han seg fri for lina og fester henne til ein stein. (Dei fortel, at ein mann var uheppen at lina losna fraa steinen for honom og vart han gande utfor fjellet, so han ikke kunde faa tak i henne. Han stod der daudedømd. Det var berre eitt aa gjera: han kasfa no burfetter og kastar hoven yver fuglarne, elder han tek deim med henderne. So vrid han halsen um paa deim og hiv deim i bundlar ned paa sjøen, der baatar ligg paa vakt. Er det for mykje brim, vert dei hissa upp i lag med fuglefangaren.) Han fangar ogso fuglarne med stongi medan han heng i lina.

Ein dugande fuglefangar kann greida aa taka fleire hundrad fugl um dagen, paa dei beste stader upp til 900. Dei et kjøtet og aldri vaðnar ut fransmaken, og serleg er lundar fyllte med pannekake-deig („fyllfur lundi“) ein vel-liko rett. Men med umpannekake-deig so er ikke færøyingarne fullt so glade syn til „fransmaken“ som ei utanlandsk dama skreiv i eit ferdabrev. Ho sa i den som ei kvalfangar Thorleif Grøn fortalte. Av ein mann der burte Napoleon Nolsøy, hadde han fenge til gjevendes ein kvír elder Napoleon meinte maatte vera verd utføring. Som dei rødde um den underlege liten paa denne fuglen, og at det ventet var ein millom hundrad tusund av slike, sa Napoleon berre var „ja“ millom hundrad tusund av slike, sa Napoleon paa skeivbroten dansk: „Ja, hr. Grøn — jeg tror — — — at den er bleven hængende i en klipperist — — — og at den er bleven hvid af skræk!“

Det var godt aa koma ned til bygdi etter eftir den friske fjellturen og faa kvila seg ut i ei av røykstovorne. Ei færøysk røykstova er innreidd paa gammal norsk vis med jordgolv og ljore (*ljóðari*) og hev ikke glas. Det er høgt og sofutt under

loftet, og kvileromi er veggjesengjer med skoðører. Den vesle firkanta tranlampen av jarn som dei her og, liksom i Noreg, kallar for *kola*, brukar dei no i fioset. Burf i kroken stend den lange færøyske rokken, som dei ikkje frøder; dei dreg hjulet med høgre handi og spinn med vinstre. Det er mest kararne som spinn.

Det kann vera koselegt inne i dei halvmyrke stovor, naar torvelden lyser paa gruva. Og naar det, som no, var stelt og pynta til sundagen, saag det sers hyggjelegt ut. Vegg i vegg med røykstova hev dei no gjerne ei „glasstova“ (med vindauge), og dit viser dei gjesterne. Serskild elder i samband med hovudbygnaden er „kjadlur“, eit hus av traleverk, som dei brukar til aa vindfurka kjøt og fisk i.

Um vinferen samlast unge og gamle i røykstova — kvar med sitt arbeid, og so skiftest dei um aa fortelja segner, synja kvæde o. a. Dette er kveldseta (*kvöldseta*), og ho hev gjenom tiderne hjelpt mykje til aa fremja eit serskilt færøyskt aandsliv.

Men naar sneen syger vild
over dal og fjeld,
sidder bonden rolig
ved arnens ild i kveld.

Sagn om fædres helte-færd
gaar fra mund til mund,
ofte vel og klinger
et kvad fra hjertets grund.

(P. A. Holm).

Ved kveldseta vantar det holder ikke paa segner um fussar og anna trollskap.

„Um vefarkvöld við grúgvu samlast öll
at siga sögur bæði um menn og tröll“.

Avgamall ovtru hev dei haft nok aa dragast med. Eit døme: Naar kui hadde mist matlyssi nokre dagar, og ikke var sjuk i munnen, var det ei „god raad“ aa ruska nokre grasdottar av kyrkjefaket, helst beint yver koren, altaren held skriffestolen.

Naar kui aaſ det, varf ho god aft. Presten Landt, som nemner dette i ei bok fraa 1800, segjer at han trur det kann vera nok i denne raadi. At kui kann faa befre matlyſt naar ho faer eit par nevar med friskt gras, maa henda, i staden for mugge og skjemp̄t høy, er ikkje urimelegt. Men anten dette graset vert henta fraa kyrkjefaket elder eit anna tak, vilde det vera like kraffigt, legg han til.

Ei forvitneleg færøysk segn er den um „Sel-kona i Hjaltland“.

Denne bygdi ligg paa Kallsøy, ei av dei næruste byane, og vill og herja av veftersformarne fraa Aflanteren. Folket hev gjenom fiderne vore so plaaga av uhende at dei plar segja det er „sel-kona som hemner seg“.

Ein unggut fraa Mikladal rodde ei treftandeds-natt til sel-hola ved havet, der selarne (kobbarne) dansar i manneskap-nad. Det var fint maaneljost, og han saag daa ei overlag væn-møy, og var so heppen frampaa nattii at han fekk tak i sel-hamen hennar. I dagningi var dansen fil endes, og selarne tok hamen sin paa og sumde burt. Men den fagre møyi stod att og gret. Daa fekk ho sjaa guten og naud-bad honom um aa faa hamen att. Men han negfa det, og svara at ho skulde fylgja honom heim og verfa kona hans. So varf det. Dei livde no saman i nokre aar, og dei hadde fleire born. Sel-hamen gøynde mannen i ei kista og hadde alltid lykelen paa seg. Ein dag hadde han gløymt aa taka honom med. Han var langt til havs paa fiske, og daa han sakna lykelen, bad han kararne ro heimeetter so fort dei kunde. Med same sagde han: „Í dag verði eg konuleysur“. Men dei kom for sein. Kona hadde fenge tak i hamen og sumde no burt i lag med ein sel som ofte hadde synt seg nede ved naustet og stift upp imot huset.

Ein dag nokre aar seinare skulde mannen fraa Mikladal ut og fanga sel i lag med nokre andre ifraa bygdi. Men daa han var ferdug til aa gaa, stod kona hans der og bad honom spaar two unge selar, og forfalde nøgje korleis dei saag ut. Men mennene drap likevel alle selarne inne i hola og for heim med kvar sin part. Daa syner „sel-kona“ seg affer for mannen sin og segjer med bivrande mæle, medan ho peikar paa kjøfbitarne paa golvet: „Der ligg foten til Einar, og der handi

fil Olav. Men eg vil hava hemn. Eg er 'kje nøgd fyrr def hev hendt so mange ulukkor med folk fraa denne bygdi, at dei kann naa ikring heile Kallsøy naar dei held kvarandre i henderne". —

Heime-verket stend enno høgt paa Færøyarne. Ulli brukar færøyingarne mest til klæde for seg sjølve. Til farging hev dei godt kjennskap fraa gammalt. Naar det gjeld finare vevnad og dilikt, so er det ikkje so mykje av slike typer bygderne no som fyrr i tidi. Men ein færøysk lærar, frk. Anna Debes, no fru Winther-Lützen, som gjekk eit skeid i heimeverk i Oslo, hev gjort mykje for aa vekkja uppaft ansen for dette. Ho hadde seinare skule i Torshavn. Han var godt søkt, og eg saag mykje fint og vel fraa-seg-gjort arbeid der av færøysk ungdom.

Dei sermerkfe færøyske knivarne hev Peter Arnt Petersen
no i mange aar laga, og dei er vel verdit aa nemna. Dei hev
ein grindkval paa kvar sida av skaffet, og paa sliri Færøy-
baa, kvalvaapn o. a. i sylv elder massing, og derföl vænt pryd-
verk i bein og metal, alt innlagt arbeid. Av treskurd var det
elles lite aa sjaa der burte. Venleig kjem færøyingarne snart
etter i so maate.

etter i so maate.
Det færøyske maalet likjesf mykje paa vaare vestlandske bygdemaal; det stend elles imillom norsk og islandsk. Men jamvel etter eg hadde vore der i two maanader, hadde eg vondt for aa fylgja med naar færøyningarne rødde seg imillom. Onnorleis var det ved fyredrag. Aa lesa færøysk vil falla folleg lett for deim som er vane med norsk landsmaal.

I eit prosadíkt um Færøyarne av Sverre Þatursson í „Dag
dvölja“, Havn 1901 s. 1) heiter det:

ávoða, hafið ...).
Fagra land. Fagur erftú. Túsíð ferðir fagur eru, lað sem
röðar úr kavi hásummarsmorgum og í kav hásummarskvöld.
Fögur er fin grøna líð við teim finu, kláru reinu keldum, sum
stefla fil havs ringjandi sum smáar silvurklukkur. Fagur er
bœur fin við angandi smæru, veiggjandi akrum og tjukkum
grasi. Fagur er hugin við homrum og fjöllum, fossum og
gjáum, döllum og gilum, áum og vöfnum, björgum og skorum.
Fagur er fíft bláreina hav, við yndisligum fjörnum, sundum og
hukfum, vágum og víkum.

Paa norsk:

Fagre land. Fagerí er du. Tusund gonger fagerí naar soli
rodar or havet høgsumars-morgonen og sig raud i kav høg-
sumars-kveld. Fager er di grøne lid med skire klaare bekkjer
som skundar seg fil havs og ringjer liksom smaae sylvklokkur.
Fager er bœn din med angande smæra (kløver) og svagande
aakrar og fjukt gras. Fager er hagen (bu-hagen) med hamrar
og fjell, fossar og kluster, dalar og gil, eer og vofn, berg og
skard. Fagerí er diff blaareine hav med yndelege fjordar, med
sund og bugter, vaagar og vikar. —

Mange av dei gamle skikkane held seg i bygderne enno og
minner noko um Veslandet vaart.

Daa eg bad farvel med folket i røykstova, handfokst den
gamle kona med meg, og „Jesus veri hjá tygun!“ (Jesus vera
hjaa Dykki) løf etter meg i den laage døri. Færøygarne er i
det heile sers religiøse. Det hev vore ein gammal skikk mellom
fiskarane aa taka huva av og syngja ein morgen-salme fyrr
dei lagde fil havs. Og fidt kunde dei som venta paa at dei
skulde koma att, serleg naar det var skodda, høyra songen
fyrr dei varit baaten var. For dei gløymde sjeldan aa syngja
ein takkesong. Færøygarne song gjerne mykje naar dei
rodde, baade lange „sjøsalmar“ med drag paa tonarne og
andre kvikare songar. Men det gjeng nok til afters med fleire
gamle skikkar no, helst paa dei større stader. Ein gammal
gamle ferdamann: „I gamle dagar song
fiskar sa til ein utanlandske ferdamann: „I gamle dagar song
me stødt salmar, naar me rodde fraa land med baafarne vaare,
og me song naar me nærma oss heimen att; men diverre,
sidaan motorbaatarne er komne i bruk, syng me ikkje meir.“

Def heiter i ein song til Færøybaaten, „áftamannasarið“ (baat
som vert rodd av aatte mann):

Av öllum teim snekkjum, ið Norðhavið bar,
ein tykir mær yndislig fögur,
fann báturin nevndur er áftamannafar,
sín svanasong nú hann kvöður.

Hans reisingar runda, so stolfar at sjá,
frá kjöli móð stýri og stavni,

hann leikfi so læffur tá havbylgjan blá
hann lyffi á skúmandi favni.

(Mikjal Dánialsson á Ryggi.)

Det er gjestimilde folk, og det hev vore gammal skikk at i
skymingi um vetteren naar dei kunde sjaa „stakkala stjörna“
(safigstjerna, kveldsstjerna), let dei ikkje stakkaren (figgaren)
held gongemannen gaa fraa husef.

Kyssing hev vore eit vanlegt merke paa venskap, ogso mann
og mann imillom som paa Island. Og naar def kom ein
framand som dei vilde heidra, kyssste dei fleire stader paa
høgre handi si, fyrr dei rette henne fram til nevetak.

Ind mod Thingenesset synger
baadeflokk fra syd og nord,
Vaagø-mænd og Norderinger,
tolvmandfar fra Hvalbøfjord.
Mænd i brune kostar træde
leffe paa den glatte strand,
kys og „góðan dag“ med glæde
veksles mellem mand og mand.

(P. A. Holm.)

I bryllaup brukta gjensten aa kyssa baade brudgom og brud,
og def siste kunde dei ofte halda for noko som gav „mashug“.

Til Mikjunes, Store Dimun og andre stader, der def er so
hardt brim, kjem presten berre nokre faae gonger for aaret,
og kyrkjelyden syter elles for gudstenesta sjølve. Def er 44
kyrkjar paa Færøyarne. Kyrkja paa Store Dimun hev den
minste kyrkjelyd der burte: berre kongsbonden og husfolket
hans, umlag 20 menneske, dei einaste som bur paa øyi. I
kyrkja er def sessar til deim og til dei 8 rorskaranne som er
med presten. Um Dimun er def elles nemnt at presten viissjar
øyi two gonger for aaret, fyrt i mai og sist i august. Paa
Store Dimun, og sfundom paa Mikjunes, maatte dei fyrr i fidi
hissa presten upp og ned i ei lina. Paa Dimun er uppgangen
so braff at han ikkje høver for svimrude folk. Berre ein mann
kann gaa upp um gongen. I 1874 dafft presten ned der og

slo seg ihel, og det varde lenge fyrr nokon prest vaaga seg
upp etter. Daa det til slutt hende, fortel dei at han konfir-
dif upp etter. Daa det til slutt hende, fortel dei at han konfir-
dif upp etter. Daa det til slutt hende, fortel dei at han konfir-
dif upp etter.

Utpaa eftan tok me i vegen etter fraa Mikjunes. Det var
sint v r daa me rodde i land der um morgonen, men kapteinien
hadde likevel buff os paa at han maaatte gjeva avgangs-signal
fil kvar tid, soframt det saag uf fil uroleg sj . Som vel var
slapp me dette, og mange av deim som var med paa furen
fekk gjort ein god handel med Mikjunes-folket fyrr me drog av.
Sekkjer med salta fugl, og store bundlar med ny-fleygde lundar,
varf tekne umbord i dampbaaten, og her og der dukka ein
f r sing smilande yver rekjkja med ein turka saueskroff p a
nakken. Naar sauens er flaadd og innv len teken ut, hengjer
dei skroffen upp usalta. Han turkar all igjenom og kann
halda seg i aarevis (*skerpukf t*). Det er lefftvinn nista, og
mang ein emb  tsmann der burte hev teke med seg eit „skjerpe-
laar“ p a dei lange baafferderne og e e av det med f lniven.

Paa heimvegen skulde me innum Vestmannahavn, som er ei
med dei beste hamner p a F r yske øyarne. Ein fur utan f r ysk
dans er utenkeleg, og knapt var me komne i rom sj , fyrr
dei tok kvarandre i henderne og slo ring p a dekket — kring
lugarar og anna, so det var ei dugleg lekkja. Di meir damp-
baaten slingra, di meir r ysta kararne i med, og di lysfugare
gjekk det. Og dei song um folkekjempa Sigmund Bresteson,
som s v p a Skuv y, um grind-draap og „Noregs menn“ og
slaget ved Svolder:

„Skarpur ver ur Hildar leikur,
f  Normenn m t norskum str  a“.

Vestmannahavn ligg inni bofnen av ein fjord med h ge fjell
i kring um. Daa me kom upp-i sundet, m tte me ein kvalfan-
gar med flagg etterut. Det var norskt, og han helsa. F r-
garne var i godlaget; dei str ymde fil rekjkja, og „Ja, vi
elsker dette landet“ l t etter honom, der han dampa utefter i
den ljose sumarkvelden.

Hans Reynolds.

ATTERSYN OG FRAMSYN.

Maalaren Olav Rusti d ydde 2dre februar i aar.
Han hadde daa vore sjuk i yver two aar.

I sj or vaar skulde han ha fala p a aarsm tet i
Vestlandske maallag. Han yona i lengste laget at
han skulde greida det; men helsoffi drog p a, so
han vann ikkje reisa seg av sjukesengi. Han skreiv
daa dette aftersynet og framsynet yver norsk maal-
reising og sende til m tet. Det vart hans siste
helsing til maalmennene. Ei helsing som syner
at han like inn i livsens kveld „dr ymde storf um
def norske maalet“.

DET er eit vers i H vam l, def luar so:

Kurer og st ur
til sj or komen
 rn ved utgamle hav.
So er den mann
millom mange folk,
som eig frendar f e.

N r eg les detta verset, kjem eg i hug dei f rst  m lmennene
v re. Dei  t  f e andelege frendar. Dei saf som  rn en ved
havet med det vide utsynet. Dei dr ymde storf um def norske
m let.

Pr esident Christies granskade bygdarm li p  veslandet ein
heil mannsalder og sette upp ei norsk ordbok f re Aasen kom
med si. Jan Prahl bygde meir p  gamallnorsken og skreiv
boki „Ny hungrvekja“. Henrik Krohn og Kristofer Janson
skipade Vestmannalaget og gjorde byfolket kjend med m lsaki.
Dei gav uf tidskrift og blad og skreiv mange b ker. Dei var
med og stadfeste Aasen-m let. Det same gjorde Georg Grieg,
pianospelaren med def n rme m l yrat. N est etter Ivar Aasen

var vel han ogso den lærdaste málmannen. Dei tok honom på rád jamt, der def galdt á bruka fullgod norsk.

Dei era bymenner alle desse, og def er markande, at dei jamvel bera utlendske namn og høyra fil innslutte æfter. Jam-sides Ivar Aasen og Vinje og einskilde málmenner andre stader i landet, var def desse bymennerne, som gjorde uppfaket fil á reisa def norske málef. Def er vel verd á koma i hug, at her i gamle Bjørgvin, som er moder fil so mang ei landssak, her sfod ogso vogga fil málsaki.

I 1814, då def galdt vår ytre fridom, var def sameleides byfolk og embæffesmenner, som gjekk fyre. Def er álkjend, at dei bygde den nye riksskipnaden på bondesfandei. Bonden saf med den andelege arven som skulde giva oss reffen til á liva vårt eiget liv som fjod.

Lika vel skulde def snart visa seg, at detta ikkje bar fil. Dá bonden med kvart vilde bruka den magti, dei hadde eftaf honom, kom def fil ein lang og sár sfrid. Def heve voreit sagt, at denne striden i sin djupaste grunn stend millom heimelegt og framandf, millom norskdrom og danevelde, og at han filsids verdi avgjord i málstriden. Def kann vera myket i detta ordet, fyrist ein tek def reff; men endå er def lika visst, at def var innflytjarfolket, me kalla, som gjorde uppfaket både fil vår ytre og inre frigjering. Når same folket sidan sette seg imot den sraumen dei sjølve hadde voreit med á løysa, lyf difyr detta hava sin eigen grunn.

Me skyna snart, at ein embæffesmann med sitt sereigne syn på landssjorn ikkje kunde vera med, der han ság, at álmenningen skulde ráda. Nokot av def same mœta me ogso, der def gjeld málsaki. Den nye læra um, at ho er ei álmenningssak, sette skilje millom dei eldste málmennerne og dei yngre. Minnet um Noregs storfid og draumen um á lyfta gamall arv var def, som gjorde, at desse, me kalla innflytjarfolk, kunde giva upp sitt eiget mál og sine ættarminne og strida fyre affarreisingi av def norske málef. Men du veit, def var ein stormannsdraum, def var „romantik“, og sovoret fást nog ikkje folk med no um stunder. I våre dagar er def álmenningssynet, som ráder. Def gjeld um á få den store mengdi med seg, segja dei. Med

sjølve málef fær def heller ganga som def kann so lenge. Dei trøysta oss med, def ligg fil deim, som koma etter oss, á reisa upp etter def, som no verd nedvælt.

Ujamn og ubein vil gjerna all framgang vera. Def viser seg ikkje minst i málsaki. Ingen trur seg holder fil á kunna segja, kvar ho kjem fil á hamna. Def er jamvel likt fil, at læra um eif framtidsmál, ei blanding av norsk og dansk, skal vinna inngang hjá folk. I grunnen høver detta ogso vel til álmennings-synet pá málsaki. Def heve alle dagar voreit so, at den store mengdi fylgjer med straumen.

Fulla er detta def mossette av á venda sraumen, def som skulde vera fyremálef vårt. Denne snarvegen, dei vilja fara med málsaki, han er nog holder ein vilstig.

Def heve gjenget folk i blodet, at ein skal slá av og lempa seg fyrist ein vil hava framgang med nokot her i landet. Def fylgjer no eingong med ei allemannssjorn. Lika vel er detta einsynt. Tala me um vinningen fyre folket med á reisa málef og um den livande talen, def nedervde grunnlagef fyre málsaki, då er ho i vissa ei álmennigssak. Derimot kann ein ikkje vel segja def same um málreisingsverket fyre seg. I so måte er álmenningen sjølve def beste døme. Def vil alltid vera røysti ovan som samnar folket og som alle lyda etter. Def er einmennet som ráder i alt andelegt liv. Flogvið löyser ut def, som ligg bundet hjá álmenningen, og storverket át skalden fagna me som ei openberring. Di er def ogso pá hægdi av filværet, at modernálef vinn reffen til á liva jamsides andre mál.

Def heve visseleg voreit til stor skade fyre málsaki, at ho liksom ikkje lenger var til fyre byfolk. Ho átte ikkje meir def, som kunde lokka deim. Dermed vardt ogso def norske málef i deira augo berre fil eif „bondemál“.

Pá detta grunnlagef er def lifi hjelp i á fræfta med mótmennom våre. Dei vyrda ikkje nokon reff fyre oss fil á reisa málef. Me samna ikkje folket, segja dei. Og då er def neitt def, me gjera, tru me sjølve. Def er med detta, má vita, som so ofta med two, som fræfta. Dei hava kvar fyre seg både reff og ureff.

Lat oss koma i hug, at def var med Asbjørnsen og Moe og Landsfæd, at den nedervde norske málkunsten kom fil æra after.

Sfore skaldar skapte pá detta grunnlaget ein ny bokheim, som skilde seg ut ifrá den serdanske; men dermed skapte dei ogso ein reft fyre def danske málef her i landet. „Di hava me soga og den álmenne framgangen pá vår sída,” segja motmennerne váre.

Til røyndar er detta kjernen av málstriden. Det er urád fyre oss, at me frøysta oss til framtíði. Me já ingen reft på borg, der striden stend um, kvar den eldsfe og best underbygde refen er á finna, hjá def norske málef elder def danske. Dermed torde def ogso vera givet, at def er samanhengen millom Nynorsk og Gamallnorsk, me skulo byggja pá. Der han kjem klárf fram, og def viser seg, at málef vårt heve ein stor arv á lyfta, då fær málreisingi magt.

Def er vår skamm, at me enno liggja i træfta um reften fyre málef vårt. Def norske málef er def eldsfe av alle germanske mál, def som vardt fidlegast dyrkat. Dá Gamallnorsken stod i sin beste brage, skrev dei endá pá lafin i andre land. Dette heve gjort, at norsken, som i lange tider kom ut or bruk som skrifstmál, lika vel eig sfore fyremuner millom dei andre nærskyldne mál. Def er def mest germanske både i ordfang og ordleiding. Danemálsskaldane váre, som føygde seg etter den gamle norske málkunsten, dei vissste kvað dei gjorde. Def norske málef, def heve ei ærend millom grannemáli váre. Men difyre set def ogso store krav til oss málmenner. Duga me so ikkje til á lyfta arven etter federne váre, og taka me def holder lefft med á reisa málef vårt, då segja dei med god grunn um oss, me hava ingen reft til á fara med def.

Diverre viser def seg alftor myket, at álmenningen ikkje læf dei store kravi galda. Millom málmenner er ordet „purist“ vordeit til eit slengjeord. Puristen med sine krav han stygger folk ifrá, han er fárleg fyre málsaki, segja dei.

Men er def i grunnen venfande, at folkef skal vera lenger komet? kann du spyrja. I mange hundrad ár hava me nordmenner livd mest á segja som ein álmuge berre. Me bera merke av def alle saman. Med alft def, at vår ytre fridom no endeleg er gjennomförd, skil def myrkf pá, at me forfena namn av andeleg siborne nordmenner.

Def kann effe máten vera lefft nog á vinna bygdarfolkef fyre málsaki. Viser def seg enn, at gamall vane og agen fyre def framande heve ei stor magt, sjá dei lika vel snarf sin mun i detta, at dei kunna brukta heimemálef sitt i staden fyre dansken. Dermed velja dei def, som er minst mœdasamt. Det er pá detta grunnlaget, dei era málmenner.

Det held seg upp etter def, som fyrr er sagt, def er berre ei halv sanning, når dei segja, at málsaki er ei álmenningsak. 'Álmenningen heve ikkje den lærdomen elder def skynet, at han kann reisa málef sitt. Helder ikkje heve han stunderna til def.

I so máte er def lífi hjelp i á fara effe álmenningen. Def viser seg tverfimo, at málsaki er best tenf med á setja store krav og háge fyremál, for då fær ho dei fremste ander med seg. Derfíl kjem, at bymannen, der han fær auga fyre, at ho er ei stor landssak, då kann han giva upp den ytre fyremunen, som ligg i def á bruca dansk mál her i landet. Han skynar, def er ikkje sant, når dei kalla def norsk. Def er ikkje eingong hans eigenlege modernmál. Den norske tunga ho er sterk og syngjande og høver pá ingen máte til def danske málef. Tunga skjemmer og bryt detta málef sundt og verd sjølv ufskjemd attpå.

Def er sógor um bergtekne, at dei høyra klangen av kyrkjeklokka. Dá finna dei vegen heimatter til bygdar. Def norske málef er ei sovori kyrkjeklokka. Men def er sant: er ikkje klangen den reffe, og er han ikkje rein og klár, då er def fáfengt á ringja. Folkef sinn ikkje vegen heim.

Defta er forbanningi med alft málhusket. Medan dansken i Danmark verd danskare med kvart, og def svenske málef jamt verd betre og reinare svenskt, gjera dei vårt mál utrygt og ureint ved á lempa def etter dansk málbruk. Motmennerne váre, dei som skyna dette, vanvyrda både oss og saki vår. Og ein bymann, som tek def ályvorlegt, kann aldri verda málmann pá eit sovoret grunnlag. Han set store krav til málef. Fyre honom er berre def beste godt nog og kann vera vederlag fyre def, han som málmann lauf giva upp.

Vestmannalaget, def eldsfe máltag i landet, var frá fyrste ferd

eit lag av bymennar. Men def hadde til fyremål á sameina både by og land um málsak og andre sernorske hugmål. Det heve jamt voref trufast mot sin fyrste kjærleike. Dei strenge krav til målet, draumen um á lyfta gamall stormannsary, heve def aldri givef upp. Ofta fekk dei høyra illa syre def, def ikkje „fylgde med“; men no med kvarf trur eg, folk koma etter, def heve voref framsyn i etterhaldef. Det er báredrag i all framgang og def skulde fulla vera tory til, at málmenner affer drøyma sfort um def norske málet.

Olav Rusti.

GJENOM FALLGARDEN.

HAN GAMLE SJUR-OLA FORTEL.

HE he, du ser paa oksli mi:
„Ho er liff skeiv i hengsla. —
Meir øl!“ — han sa til kona si. —
„Høyr no kor eg fekk dengsla.“

Og kona kom, ho gamle Brit,
og ølef saud i bollen.
„Drikk, gut! — og send so fraa deg hif! —
Def friskar godt i kollen.

He? — oksli du? — Def bar til slik,
og sant er kvarf eit ordet;
eg berre var ein gutastrik —
Set bollen der paa bordef!

Def endaa var def fyrste aar
eg sat med styrevolen.
Han far var enno med; eg spaar
han vilde temja folen.

Men elles var def rask og skrap
me hadde med paa baafen;
upplandske-rull og fjordagap
og einkvan dølatofen.

Def var slike daudvér; kvar ein dag
me rodde svartesilla;
i vikevis def same ag:
me sparde seglefilla.

Men so ein morgen daa me for
fraa land med utfarsbaaen,
grein far og kom med nokre ord:
'Eg li'r kje denna laaten'.

Og def var sanf, def var ein sus
fraa fjell og inn fraa havet;
men luſfi var so still og dus
og fung uſyver kavet.

Men daa me ut um nesef skar
og sette ut paa kavet,
daa var def storebaaror kar;
men ikkje sno paa havet.

Me reila upp og duva ned
paa baarone ved Stabben,
og rorskars-kreki hufsa med
og mata troffugt krabben.

Til garni kom me fram ein gong;
def lyste neff av dagen;
men kimmingi var graa og frong,
og luſfi raa og slagen.

Me drog og sleit, og baara vaks
so snøgf def var eif under.
'Jau, jau', sa far, 'me hev han straks;
han gjev kje biesfunder'.

Det dimdest til kring himmelrand
og tok inn fjell og vardar.
'Naar siste glyffen kverv i land,
daa hev me stormen, karar.'

Og neff daa siste garnet var
i baat, og segli setfe,
daa kvarv og yver Hildre-skar
den siste himmelgleffe.

Og so med eiff kom stormen, neff
som sloppen uf or sekken;
og kaven rauk so stinn og tett
du saag kje ut um flekken.

Og skaylar braut, og sturtsjø slo,
og austren valt og skvala.
'Hald kvar mann sitt, og reft fram so!'
Def var han far som fala.

Han stod i stamnen uskiksmann,
eg hadde styrevolen.
Eg trudde nok eg leidi fann;
men rædd eg var og svaalen.

Du veit def er kje alt so lett
i slik ein storm og kave
aa finna leidi neff og reft
der inn av Fjørtoftshavet.

Der er det berre skjer og brot
og fluder, grynnor, båar.
Er havet stygt, def hender godt
det grunnbryt kvar du skodar.

Me for daa fram i storm og fok
paa von og ville vaage. —
So skrimsla eg i alt def rok
fallgarden, høyrdé soget.

Eg skyna det, eg saag det greidt,
her fansi kje leid aa fare.
Daa sa han far: 'Def bryt i eift!
Gud naadig no oss varde!'

Og so i næste stundi, du,
so var me i fallgarden.
Me skauf framum ei løyndeflud;
eg saag den brune faren.

Me ræste inn i ville brot;
innlyver oss det brasa:
fraa baae led, fraa stamn til skof
kolblaae sjøen frasa.

Og baaten som i sinedraaff
i rasei laag og bivra;
han komen var or mannamaaff;
for styret slong og skivra.

Daa ropa eg av hjarta, du,
ja midt i daudsens vaade,
eg ropa upp fil himlens Gud
og bad um hjelp og naade. —

Daa hende def, def er saa sant,
af baaten kom paa styre,
og dreiv meg hardt mot affervant; ---
eg heldt for livet dyre.

So heldt eg styrevolen, kar,
og spende imot spantet.
Eg baaf og mannskap liksom bar
med oksli hardt mot vantet.

So kom ein brest; det varf so illt;
eg heldt, men skrek av pine.
I næste stundi varf def stilt,
og myrk for augo mine.

Og daa eg sansa meg, eg laag
i austren, du, og skvala.
Daa var me snarf paa heimevaag,
og far med volen bala.

So smaaff me gjenom den gong og,
def er no Gud aa takke.
Men av var okslebein og taag;
di gjeng eg slik aa skakke.

Du veit, ein dokter plundra lift
og spjelka, baff og smurde
med dyvelsdrekk og annan skif;
so gjekk eg der og sturde.

Eg vart daa heil att paa ei vis;
men skeiv eg varf i hengsla.
Men lel eg segjer takk og pris,
eg slapp med liv or dengsla. —

He he, eg tenkjer jamf og fidt —
eg skal 'kje tanken gøyme —:
Eg slapp med liv so ikkje Brif
sku' gaa der affergleyme".

Henr. Ryffer.

SÆFESDALS-STEV.

SAMLA OG UTBLADDE AV ALEXANDER SEIPPEL.

JA, mi sku kvee sum aire laafe,
o dei sum hoyr' de sku sitj' o graate,
o mi sku kvee so hjarte-vent
at dei sku graate so viff du ser.

Mi vi 'kje gange gutan te frengsel,
men mi vi gjeve dei ein hjarte-lengsel,
o mi vi gjeve dei ei hjarte-uro,
sum e vandf i ungdomen gieng ut-o.

Nei so haagf te heis vi eg alli vere
o auke guten min slik ein vege;
eg vi alli vere so haagf te heis
o auke guten min slik ei lei.

No hev dei logje paa meg so lengi —
eff aalmann-vegjen fær eg kje gjengi;
men no vi eg rø meg ein ure-veg,
so ska du sjaa gutan dei sygjer meg.

Eg kan kje vite koss de e skili
me eg ska leggje meg ne aa fili;
eg kan kje vite kaa eg hev gjort
me eg ska hav' limen te hovde-gjor.

Min lisle gut, eg ha unf deg anna
hell du sill' vare baa spytt o banna;
kjærare laag du i hugjè mi,
men dei vaare adde me deg for stri'.

Mi lisle gjente hev ingle lyfi,
eg tilk' eg ser alli hennis liki,
o sko hè uppi o glaap hè ne
um du kan sjaa lyfi i noken le!

Mi lisle gjente, deg vi eg finne,
um dynnan dei ska i flisa springe;
um hu ligg innen-af laasan tri,
so ska dei upp if eg vi te mi.

No hev eg leifa, no hev eg vunni —
tru noken finare hev han funni ?
No hev eg leifa, no hev eg blefft,
men tru noken finare hev han sef ?

No vi eg take den guten vene,
um eg i vike-fal ska ljof' tene;
no vi eg take den guten snaal,
um eg ska so fene de same vaar.

Mi hjarte mamme, du maa kje skjemme —
eg hev hug-lagf han, eg kan 'kje vende;
eg hev hug-lagf han dei aarè tri,
o so sia heile mi live-fi.

Kan eg kje guten me æra vigje,
so vi eg alli paa hesten stige;
kan eg kje guten me æra faa,
so vi eg han alli for augo sjaa.

Inna-for bringa, aa vistre lene
der e han gjoymde min gute vene,
o der so kjem han alli i fraa
so lengi hjarta e mann te slaa.

Ai ai ai, du min gute vene —
du laag for lengi paa hjarte-lene,
du laag for lengi paa armen min —
dei kjem vist fe blikne, mi raue kinn.

Mi ungdoms-dage dei e burf-oydde
ut-i ei sut sum bliv alli gloymde:
mi ungdoms-dage burf-oydde eg
ut-i ei sut sum bedrøva meg.

Miff kaate hjarta no hev de stiddna,
dei rauue rosune have blikna;
miff kaate hjarta de for so fort,
o dei rauue rosune kome burt.

Miff kaate hjarta, no hev du brusti,
o støste gleen min den e burfi;
miff kaate hjarta, de e forbi,
eg maa syf o graate mi heile ti.

Miff ljos de slokna, mi sol hu gladdi
daa eg saag af dei han n'i mollè spaddi;
di-fyre vaddirar eg sossi her —
alli finn eg lei, alli hev eg veg.

Legg alli hugjen din ne so sfoyge,
for sia var' han visf verri loyse;
legg alli hugjen din ne so sterke,
for de kan eg sei' af e baane-verk.

No e eg gaamaal, no e eg faren,
o ingjen fing kan eg sei' e gama;
eg tilkj' alli gama i noko fing
kaa i sleffe mona o borkjen min.

SNILSTRÆ-SOFFI OG STEFFE.

FOSSHEIMS-PLASSE hørde fil Maddele-jordi, men laag inn med elvi fyr seg sjølv. Ifraa gardstune saag ein korkje bœn elder plassahuasi, av di det var eit markarsykke og ei rust imillom. Men skogsvegen gjekk innetter paa øvre sida, og kvernane stod reff ned-under, so ein kunde ikkje segja Snilstræe laag reint ayleides holder.

Def sagdest ha buff folk der i gamal tid og fedde vister etter ei tuft og ein gardtenning. Men def var berre eit skrape bu-marksykke den fid Maddele-Sigfus sette seg fil der etter han sluffa sjøen. — Tanken var at han vilde kjøpt. Men gamle Maddelen, får hans, sette seg kvast imot at jordi varf skift, og so laut Sigfus bygsla Snilstræe og gjera seg til husmann under brôren, som var odalsmannen og daa hadde feke imot.

Men Sigfus Fossheim vilde ikkje at dei han lef etter seg skulde siſja anten paa naade elder uvissa. Han tok brôr sin med, og dei reiste eins ærend fil den mest ufløyste sakføraren han visste um og fekk bygselbreve skrive. Paa stempla papir vart det uppsett og sidan fingleyst, nett som eit anna skøyte. Og det lydde paa at Sigfus og Kari kona hans og etter dei Soffi, dotteri, gift elder ugjift, skulde ha umeinka reff fil aa sitja med plasse til sin døyande dag. Leſ Soffi born etter seg, skulde det eldste ha reffen til plasse, elder lata han godviljes gaa yver paa eit av dei andre.

Snilstræe varf soleis mest som ein eigande part. Og Sigfus som hadde def ordtøke at ein skal 'kje hegda skillingen so lenge dalaren gjeng, — han brukta pengemagt og folkehjelp som han var van aa gjera, fil baade inngjerdingi og tilferdingi — med hus og alt.

Ein kunde ikkje neſt segja def varf noko „Gosen“, men trivleg heimvisf maafte ein kalla def. — Um nokre aar fødde dei eit

gjerne onnorleis naar dei sjølve ein gong fall ifraa, — og fyrr hadde det holder ingi hasi. —

Kari, som yngst var og alltid helsesterk hadde vore, ho kom først under torva og fekk kvila seg. Def hender mangt utenkt soleis! — Og daa totte Sigfus def var velsigna at Soffi ingen hadde funne og soleis holder ikkje upp i barnebale kome. For etter Kari vandra, var han ikkje den han hadde vore, anten av helsa elder i tilfak. Han kunde so aa segja ikkje sjaa til rettes den minste ting. Og han tottest kjenna at han ringna med kvar vika. Sume tider var det kje meir en han skreid uppe, og han heldt def fyr ei meistersykke naar han ein godvårsdag vann so langt som heim i gardstune og der fann ein kvan aa ralla med — og saag ei liknament av farty paa fjorden.

Men def kom Sigfus meir og meir etter, at Riga-balsam var ein nyttig ting i huse, — og at Soffi var lik mør si med di ho hadde so holleg ei helsa at ho aldri trøyfna elder modlaus varf. Som vel med kom fyr den som lauf stri aaleine med alt.

* * *

Ein morgen laag Sigfus slokna i sengi, og so lett ei endelykt hadde han fenge at def saag mest ut som han berre sov. Men han var baade kald og stiv, so han munde ha andast ei god stund fyrr Soffi varf vis med tilsfande. —

Dette hende same vaaren som Soffi sylde dei seks og tjuge. Og def var soleis ingi sakn i dei aari ho so aa segja hadde kava fyr dei gamle. Av dei gjentone ho gjekk fyr presten i lag med, vissste ho ikkje um fleir en tri som var gifte, og berre ei som skulde. Men endaa ho sleit ikkje var anten veik elder fæli, kjende ho snart at def varf stusslegt aa sitja der i einsemdi berre med kaffen attmed seg. Difyr fekk ho Dumme-Britta Vinkelen til aa ta husvære i Snilstræ — til so lenge dei saag korleis dei forlikfest og def elles vilde høva.

Høvdde gjorde def — ikkje fullt aare. For daa fall def sume tider litt ulagleg, av di Soffi hadde funne den som saag seg mun i henne. Men def var def ingi raad med si' ho fann han utenkt, kunde ho segja, paa Reppe-leite inn i marki, — so løgje def lyddest.

par kyr og two-fri smale naar dei til hjelpes kunde bala heim gildt mange grasbyrdene or Klumrehamrane i Dyrhaug-oksli der beisfi ikkje vann upp. Aar um anna ól dei òg ein gris. Og dei hadde so fjerre havreaaker at def varf viskehalm kring vondlane og ein doft i sengi. — Korngranden rakkk ikkje langt, men kaalrabi og næpa hadde dei mest alltid ei sers lukka med.

Def varf Kari kona som tok hardaste støytane og sleit med plasse. Ho var eif arbeidsjarn og slæpa fraa morgen til kveld. Elles varf Soffi henne snarf til ei god hjelp, for ho hadde same nafturi som mōri, men eif i-so-godt handelag med det innandøres og mesté anse fyr def, — endaa ho livde seg ikkje ufe holder, og var i næpesengjene alltid den beste.

Sigfus hadde def helst berre med aa „sjaa til rettes“. For den tid han fór paa Riga og Øystersjøen la han so hardt at seg at han ikkje lenger hadde helsa til tungt arbeid, — og sant aa segja; holder ingen une med det, meir en ei øykt elder two. — Han gjorde seg jamt ærend til bygdar, og kom sume tider balande heim att med ein grjonsekk elder eifkvart anna ifraa handlaren, — elder med ei fiskehonk han hadde „drege med sylvkroken“ — —

Manntök varf Soffi fidleg. Men guta-tekke munde ho ikkje ha. For def skvatt ingen kring veggjene i Snilstræ. Ikkje holder gav karane seg stunder og vilde ralla naar ho ein holder ikkje høvde paa ein veg. Vel kom ho ikkje vide, hende gong einkvan høvde paa ein veg. Og ingi gard-rekkja var ho holder. Men hadde gutane vilja henne eifkvart, hadde dei sagte vegen funne og halde seg fram. — Dei munde ikkje eingong koma i hug at ho hadde hus og heimvist i vente.

Baade Sigfus og Kari venta seg riff um Soffio deira, og vilde gjerne høvt mase med aa beinka soleis til at ho tok den rette. Helsi maatte def vera ein greiding som litt aafte, og dei hadde kvar med seg gjorf seg som ein fanke. Men neimenn kom han ikkje, anten den Sigfus stilté paa elder den Kari saag likast mun i. Og løgje nog: holder ingen annan.

So roa dei seg med at def fekk staa i Guds hand. Def varf

Det var Myre-Steffe, drengen hijaa Larsa-folke i Lundsmyr. For det hender ofte at ein snaavar burfi det ein minst kjem i hug.

Steffe var Stranda-guf baade fødd og alen, so han og Soffi hadde anten gjenge fyr same skulen elder set einannan med' dei var ungar. Men dei varf paa ei vis liksom kjende den tid dei gjekk og las. For dei var nett so jamgamle at dei stod same gongen: Soffi aara krossmess og Steffe dagen etter Syffesok. — Han var av vyrDNA folk, men den jordmolen dei sat med kunde ikkje metta alle munnane det etter kvarf varf aa stetta. So lauf dei eldsste paa viddi og siktta millom framande. Og Steffe gjekk fyr smalagu fil han varf so vaksen at han kunde fa drengje-tenesta.

Fyrst var han i two aar paa Bruvoll, og kom der ifraa fil Lundsmyr. Der lika han seg og varf verande, endaa han andre stader kunde fenge lenare tenesta med vel so høg løn. Han var ein klødd og rakleg kar og dertil ein arbeids-maur, so han varf fleire gonger etterspurd. Men si' han ikkje vilde byfa tenesta, varf folk illfenkte og rørde um at han munde ha von um at Mari Lundsmyr varf ekkja med det fyrste, av di Myren sjølv var so helseveik at han helst berre drog seg som ein annan skugge.

So hende def at den vaaren som Fossheimen Snilstræ si jordeferd hadde vore, daa høvde def soleis at Larsane i Lundsmyr hadde ein vetrungs-fase som ikkje skulde fylgja buskapen men sendast til beites i Grynningen. Og sjølv sagt varf det drengen som gjekk med stufen. —

Ein lyt fru def er ein lagnad i alt. For daa Steffe kom ned att or Grynningen, sat Soffi paa Reppe-leite og kvilte med ei vedbyrd.

Det var 'kje onnorleis en sômelegt at han stogga og slengde seg aftpaa — midt imot henne. Røduge som dei baae var, kom dei snart i rall, — fyrst um vêr og aarsvoner, som visi er millom vakse folk, og sidan litt grannvar spurnad um korleis dei kvar fyr sin dêl var nøgd med filhøvi, — anna kunde likso vel vore lasfande som løyje. For um dei ingen gong fyrr hadde skift anten ord elder augnekast, so var dei daa lesarborn fraa

same aare, kom dei i hug. — Ein grand lenten gjorde Steffe seg òg, so han fekk Soffi baade fil aa læ og likra. Ho hadde ein god og kipen laatt, — og det var sant ja, at verkeleg var ho alleleis trivlegare en han vissste! — — Men dei kunde likevel ikkje der verfa sifjande.

— Laf meg byfa med deg og bera byrdi det stykke du hev att! sa han, reis upp og vilde hjelpa henne fasla seg laus.

Men Soffi lef at neimenn skulde han ei. — Var def likt seg at du etterpaa traske aaf Grynningen frøyfta deg endaa meir ut, — naar def ikkje turvande er? — So nei def fekk han ikkje. Men hadde han bidlund fil aa gje seg stunder, kunde dei halda fylgje heimeetter marki.

Ho drog i byrdafoge og knepfe, slo endane um høgre olbogen og var paa føter att i same blinken. — Ho var kars holleg fil aa handsama ei byrd, — def saag han.

— Du hev lage, er def likt fil! kyfie Steffe.

— A du veit def er 'kje fyrste byrdi eg ris upp med! lo ho kipi. — Ein fær alltid læra def ein jamf lyf gjera.

Og dei fylgdest.

Men def varf ikkje mange ordi sagde. For def vil aldri falla aa gaa med byrd og ralla, — soleis i marki ikkje. Men likevel: def stýfjer baade veg og dag, naar ein gjeng two i lag. Og def maatte dei vedgaa kvar med seg, at def er hugnad i hamlegf fylgje. So dei naadde Snilstræ-grindi mest alfor snøgt, — totte baade Steffe og Soffi, um dei ikkje nett sa def.

— Du kan vera tyst, tenkj' eg — sa Soffi daa, — for det kjenn' eg sjølv eg er! Hev me halde lag so fjerre stykke, kan du alltid fylgja molen burf med, um eg ikkje anna kan bjoda en anten ei skaal teitemjølk elder no du er varm, du holder betre likar godt myseblanda — med ein sirups-fær i?

— Eg, morr, er modtagelig for alle velgjerninger og slær ikkje mot noko som godt er! svara Steffe, han lef upp grindi og varf i def same vis med at def trøngsf ei ny vidja. — Men eg vilde ikkje nett setja bry paa deg, kan du vita, — sa han.

— Nemn daa aldri brye! lét ho. — Gjer-so: kom med! — Def var kipe aa sjaa att ein av lesarkameraaffane, — def er 'kje kvar dagen def hender naar ein sit so avsides som her, og

ingenstad kjem holder. Verkeleg tenk' eg det er fyrste gongen det hev vore ein framum i Snilstræe. For dei som gjekk her or dalen, dei var or nedregardane alle, so nær som Hauga-Jens'n, men han hev no helst vore utesvivande, veit du. —

Soffi svinta burtaat eldhuse og skilde seg med byrdi paa steinbenken. Ho vilde ikkje heftast, og kunde lø inn veden sidan. — Men Steffe hadde sfogga, stod og saag, og toffe det var ei stas tytta, med litande baade laar og leggjer, var det likt til, — og kunde bruka dei med!

— Gaa innfyre døri, Steffe! sa ho. — Det er ingen inne, so du tarv 'kje vera forsjaallen fyr den døl. Etter får flytte, er det so ho kjem ikkje att fyrr en snarast til leggjetid, og ikkje alltid so det eingong. — Berre gjer-so! — gaa inn og sett deg med' eg lagar drikkansdropen. For du skal vel ikkje til arbeids onna deg, naar du hev vore so langt som aat Grynningen med livande, veit eg?

Steffe so gjorde, — let upp og steig inn.

Og reff var det ei uneleg stova aa koma i: Minst sine aatte alner, og golve so rein og blankt at det fedde ikkje anten etter setne paa. Men der var maavita holder ingen som skitna. — Paa borde stod ei gild russe-skaal — til stas venteleg. — Sengi med kvitt høgjend og nytt aaklæde var aa sjaa til som ei nyreidd glassstove-seng til aa leggia gisnadfolk i, — var vel so gjerne òg. For um slagbenken ikkje neft stod open, laag vel gjentone i den. Men reite mirakkelse var ei dirlande knøti klokka paa veggen, — mest berre talskiva i ei — e — aa — aatfekanta raama, og ein furdig dikkar sveiv att og fram so gullforgyllt at det blikra i 'an, — rein ei lyst fyr augo.

Ein kunde sjaa berre med eit halvt augnekast at her budde einkvan som lika det trivleg kring seg! — For eg er ingen tosk — soleis! tenkte Steffe.

Dermed sette han seg, kasta augo ut glase og saag ein glyfft av elvi. — Men i det same kom Soffi inn med drikkane.

* * *

Myre-Steffe kunde ikkje faa Soffi Snilstræe fraa seg: Ho sveiv han i fanke reff som det var, men helst um kveldane.

Korleis fru ho vilde ta det, um han gjorde eit renslle og det varf høve til aa raaka henne? — Etter det han hadde røynt, lauf han yona at ho vilde lika det, naar han før fram paa sørmeleg vis, — og han kom reff ikkje anna i hug. — Dei var 'kje ungar anten ho elder han, so det var ikkje meinings at han berre vilde fara og smelta kring novene elder pikka paa ruta, og med so gjort springa sin veg. Og holder ikkje liggja gøymd attum eit gjerde elder anna skyle og herma hund elder katt og andre dyrelæte — som halvstyvingane fór og toska med. Nei han vilde té seg som den han var, og vera reselvært og real. Gjerne gaa beint inn, no han først hadde vore der og var kjend. — Og det maaatte helst vera ein sundags ettermorn. Ikkje um kvelden. — I minsto ikkje fyrr dei varf soleis kunn-einte. — Elles var det no litt for tidlegt aa tenkja so langt.

Men det var denne fakels Dumme-Britta som heldt til der. For dei dumme var løgne med di at um dei ingen fing høyrde elder visste, so var dei likevel mest freiskare en andre til aa sjaa og skyna.

Og difyr vilde han ikkje i uvissa vaaga noko spøy, — endaa so hug han hadde, og slik moro det kunde vore! —

Men det som er lagnad, det beinkar seg løgje! — og ein dag som det leid imot slaaffen og Myren anka fyr ein ill fot og ingen stad vann, daa sende Mari Lundsmyr drengen til smeds med langorvs-ljaaen som aare fyrr hadde fenge so støgg ein brest i tjoe at han lauf til lappings fyrr dei tok séki.

Daa Steffe def hadde fenge gjort, var ferdig hjaa smeden og naadde upp i ny-grusa storevegen, kven andre skulde han der raaka en Snilstræ-Soffi! — Ho bar smørambar i eine handi og ei fina i hi, og munde vera onnig, for ho kom sendande med slik ein vind under stakken at røke stod um henne. Men i def dei møttest, stogga ho, sette ambar og fina paa vegbarden, og var sleft ikkje def minste ansleg.

— Eg maa segja def er ein ring fyll dei brukar paa aalgjengd veg, — for ein vert aa sjaa til som ein ikkje hadde gjort anna vassa i oska! sa ho og lo, treiv tak i stakken og gav seg til aa rista duft-falken av.

— Def er *turken*, — sa Steffe, og hjelpte henne bosta. — Han *setest* naar regne kjem. Og def sær me vel no naar slaaffen stundar fil. —

Som kjendsfolk plar gjera naar dei høvest, stod dei og godrødde soleis ei stund, fil Sofji liksom kom i hug at ho fekk ikkje smøre sitt vege elder pengane sýr def med aa staa der, — ho lauf sagte ein mole lenger. — Og def maatte Steffe sanna, so han skulde ikkje hefta henne meir. Men def var gildt aa raaka henne att so fjerre smart, for def hadde han mest ikkje havf nokor von um — og beint fram vore leid sýr, — for def er so løgje med def, soleis.

— Du maa tru eg kjem jamt i hug def gode drikkane eg fekk, den dagen eg kom or Grynningen, — sa han. — Def kunde vore moro um def litt ofte fall eit ærend same vegen!

Sofji smolla løynsk, tok ambaren og fina og sa: at ja berre det høvde soleis, varf def sagte ei raad med litt sulleblanda, lyddest han framum. Og saag han seg stunder til aa bia med' ho svinga kjelen, var ho ikkje van aa vera reinf øyde sýr kaffi holder, — um han lika def slage.

— Def vilde vera hugnadsamt aa sjaa folk innfyr døri einkvan gongen, naar eg heile sumaren frametter vert stillande muftaaleine som eif anna huldertysje. For Dumme-Britta hev teke rakstersjau paa Nerhus og er alt stroki. Dei hev mykje aa fara yver, veit du, — og vilde berga fjukk-engi med godvære var, lyddest def. — Men no lyf eg skunda meg, elles tenkj' eg budamannen sfengjer! —

Dei bad einannen vel fara og skildest.

Men i def Sofji naadde klokkars-hagehyrna, der snarvegen til handlaren tok av, daa kasta ho eif auga attum seg og varf vis med at Steffe var 'kje lenger komen en til veflabrui — og stod saag etter henne, var def mest likt til.

— Eg trur aldri det dei segjer, at han hev efla seg til aa venta paa Mari Lundsmyr! fenkte Sofji og smilte med høgre munnviken, — som ho alltid gjorde til eiskvarf ho lika. —

Og verkeleg var det Sofji han stod paa veflabrui og saag etter.

— Ho er ei fløygja, og er def 'kje mest som ho gjekk paa

hjul! sa han med seg sjølv. — Vel kan ein ikkje neff segja at ho alleis er nokor madóna, men so er no eg holder ingen Samso. — —

* * *

I Lundsmyr maatte dei den sumaren undrasf paa Steffe. — Han hadde i slaaffen alltid dei andre aari vore so orrig at han um morgenane var den fyrste av dei alle. Men no hende def gong etter annan af Mari sjølv elder einkvan lauf baade banka under losse og ropa han paa namn fyrr def kom liv i 'an. —

Hadde han vore som mangekvar og fare i kring paa skukkane og nasa etter tausene, vilde reff ingen ha undrasf. Men def vissfe dei trygt at Steffe aldri gjorde. For def hadde snart spurst. Tosketye gjenfone kunde ikkje lenge fagt, um def spratt ein so mannsleg fisk framfyr lakseverpe. — Og derfil gjekk han paa budalèmen og roa seg so tidleg at baade Mari og Myren anten saag elder høyrde def — kvar ævelege kveld, sundagane med.

— Er du 'kje reff frisk, elder slæpar du for hardt, si' du er so tung um morgenane sume tider? spurde Mari.

— Vissf er eg vel frisk! flein Steffe. — Naar eg er tung ein morgen, er def venfeleg av di eg kan ha vore frøyft daa eg la meg.

— Ja legg no ikkje for ilf aaf deg, for du ser me held godf triffen med Jehansane likevel, — sa Mari, ho kom i hug at med den mannen ho hadde, vilde def vera leidt um Steffe varf tykken og sa seg upp. Ein fekk ikkje snart att hans make. —

Og def Mari oftast, def hende: Mikkjelsmess sa han upp si tenesta i Lundsmyr, — men korkje av di han totte lóni var for lifi etter maaten, elder han med noko anna elles var misnøgd. Def hadde berre svive 'an, sa 'an, at han holder vilde freisfa ei stund med arbeid i Øyarhamns-verke, som neff dei tider dreiv i def store med koparmalm til Engelland.

* * *

Def er alltid mangf ein kan litt undrasf paa, — men hender def einkvan gongen at sume er god-fil aa halda tett med def dei vil tegja um, daa lyf ein mest tykkja def er eit aabine.

Ikkje ei livande sjæl anten uppe elder nede i bygdi hadde sneven av def som i Snilsfræe varf dufla med. Nokorleis huldne elder dulramare en andre folk var korkje Soffi elder Steffe, — elles ikkje. Men dei toffe at def two hev seg imillom, def kjem berre dei sjølv og vaherra ved. — Ikkje eingong den freiske Dumme-Britta tokna soleis burfi def at ho hadde nokor fornåring.

Og daa kan ein vita def varf løgne andlit og forvitne augne-kaſt den preikesundagen som ungkarl Steffen Mikkelsen Ekgjerde og pige Sofie Sigfusdatter Fossem „daff av stolen.“

Def varf ei kviskring med freging og furding og svar som ingen vismun var, so mest ingen av kyrkjelyden hørde etter kven andre def varf lyst fyr. Elles vissste alle um dei. For mest alltid var def ein rykk med brudlaup paa vaarparfen, etter strøyningi dei lange vinternæftene. Men dette hadde ingen oftast.

So def hadde berre vore fyrebersla, def um Øyarhamns-verke. — Sjølvsgaſt. — Han var 'kje aa flaa som ein annan steinbit, Myre-Steffe, — og vissste kva han gjorde naar han beif yver den namngjeſne sylvkroken i Snilsfræe. — Ja, def var 'kje ringaste verke han der kom seg til arbeids i!

Men elles toffe mest alle at beste kula gjorde Soffi som fekk slik ein kløyvar til mann, — korleis ho elles hadde kome i kaſt med han. For def var den ting som folk mest av alt undrast paa og var forgjorde etter aa faa vita.

Og endeleg timdest def bygdi den hugnaden at def spurdest. For med brudlaupshorde i Snilsfræe hadde def vore fyrehavt av gjestene. Daa var def Soffi smolla med høgre munnviken og sa at Steffe rein utvænt kom dettande ned or Grynningen ein dag ho sat paa Reppe-leife med ei vedbyrd, — elles hadde vel ho ingen funne som saag seg mun i henne. — Og Steffe sat med løynd laatt og sanna at nett soleis var def filbore, ja.

— Men den uskyldige orsaki til at me raakast, def var elles Lundsmyrs-vetrungen som ikkje maatte fylgja buskapen, sa han. — For def er løgje kor def lagast naar two skal finnast som i hop vil!

Def varf ein laatt utan like, so def nær sagt var 'kje eit turf auga kring borde. —

Hermi fraa Snilsfræe-brudlaupe var mange, og ei lang stund

framefter var dei den likaste moroi folk vissste. — Til og med dei i Lundsmyr lauf læ, endaa Steffe hadde so herleg lurt dei med si fidlege kurring um kveldane.

— Hogg ned den gamle heggen i buda-brjoste, for no hev han gjort si nyttal sa Mari til mannen sin. — For def hev eg kome etter, at ut lèmglace og ned den, def var vegen hans aaf Snilsfræe. Eg vil 'kje den slarken me fekk att, skal gjera meg same smeitein! —

Men naar dei fleste trudde at def med falen um Øyarhamn berre hadde vore ei fyrebersla, daa fok dei i mist. For um hausten, same aare som Steffe var heimflutt til Soffi, gjorde han verkeleg aalvor av og strauk til verke.

Arbeid fekk han, og varf der verande heile vinferen, — gjorde berre ei helgaferd heim einkvan gongen, etter nista og fyr fjelgings skuld. — Han kunde brukast til liff av kvart, for Steffe var ein hendig kar, — baade med smiding og snikring og kva han elles varf seft til, so han slapp liggja og myrja inn i svarte gruveholi til liks med aalmenne slusken. Og han kom nokorlunde snart soleis inn med formannen og dei som hadde liff aa segja i verke, at han fekk folk under seg og beinfram varf som ein halv gesell aa rekna fyr. — Soleis lyddest det i minsto, — ikkje etter han sjølv elder Soffio, men Kriken og Taanesen som rodde med mjølk til verke, dei vissste sjølvsgaſt vel um alle ting der, og saag svirten av han mest kvar gong. —

Def var def gode med Steffe at han hadde ingen smaul paa def sterke. Soffi kunde difyr trygt sjaa augo av han, fyr den døl, — so lenge def ingen sers ting var aa forsøma. Og naar han kom heim um helgane, hadde han alltid ein vën skilling med som han lef henne gøyma, elder ho kunde bruka etter sitt eige tykke. For naar han paa verke hadde frift rom i sluskebrakka og nista heimanfil, so trong han sjølv ikkje fleire pengane under hand en fil ei kaffimork og ei sikorisong til aa dryga smaken med. Og so ein „foldarryl“ til helgarmat dei laurdagane vêre hindra 'an. Skraa elder pipa hadde han havt vif til ikkje aa venja seg paa, og reff var def ein god ting.

Men sanit aa segja: Soffi vilde tykf def best hadde vore um ho kunde havt han heime stødt, naar ho fyrst mann aafte. —

Han trong ikkje plent so hardt for livemaaten fikt, sidan ho sjølv var soleis før med hendene af ho kunde nuvla ein grand fil rettes, ho òg, — baade med saum og spøt. Reint snøydd var 'kje fåren si bankbok holder.

Dumme-Briffa var vel nog. Men def vilde vera onnorleis gildt med Steffe sifjande og muvla med eit fresko-par elder eit-kvarf lifesovore — lange vinferkveldane. Men no var 'kje hans naftur neft soleis. Han vilde holder nyfta kreftene med' han hadde dei, sa han, en blenkja omnskrakken med brokesetan og spøna ut fine golve med aa gjera tréskor fyr aafte elder tolv skilling pare — etter storleiken. Og var def ungar-skor, kunde han fyr skams skuld ikkje fa meir en seks, endaa baade arbeide og murkle var nokorlunde det same. —

Soffi gjorde seg lenge den voni at han vilde snart frøyfna av balingi si. Men neimenn varf det ikkje likt til dess. Og daa ho tvo vinfrar hadde stridt, lauf ho mindeleg til aa mana um at svartaste vinterfidi kunde han i minsto halda seg heime og ikkje røyna helsa i slikt umlaupande vær som def daa oftaast var. Soleis som han leika med kreftene sine, maaft ein mest fru han saag seg hugnad i aa freista baade henne og vahèrra.

— Eg vil holder at du skal murkla fil og skifna ut for meg, en eg vil liggja her i ank fyr deg dei lange næftene, og um dagane ansla med ungen aaleine, — lef Sofji. — Og kaffi skal du faa so sterk og heit at du kan skolda deg i halsen med 'an.

So lydde han — og dusla med heime-arbeid um vinfrane. Men naar møki var ufdregi og vinneplikti fyr plasse var gjort, strauk han. For vaarvinna i Snilstræe var 'kje anna moroarbeid fyr tvo slike ruffor som Dumme-Briffa Vinkelen og Sofji. — Og han heldt seg paa verke til slaaffen kom.

Naar den tok fil, kom han og varf heime verande, gjorde plasseplikti baade i slaatt og skurd og leigde seg gjerne burf ein dag eller tvo til einkvan som trong han i eit knipetak. Men elles stridde han mest med aa klora til rettes og faa ned or Klumrehamrane so fjerre mange grasbyrdene at dei kunde høyberga beisfi til vinters og sleppa nyfta „sylvkroken.“

Var so endeleg hausingi ferdig, gjorde han seg ei lifi kvild med aa sjaa husi til rettes og vøla eitkvarf som frongst anten

ute elder inne. For han vilde ikkje Sofji skulde staa soleis uppraadd, naar haustsformen og sturtregne kom, at ho maatte faa dei tilsedde av andre. —

Paa denne maaten varf dei gode folk i Snilstræe. Og bygdi sa um dei at def var just dei rette som der hadde funnest. — Det synter seg elles snart at liknings-mennene kunde finna dei òg!

Men so hende def ei leid ulukka paa verke: Ein gruveslusk skauf seg i hel med ei mina, og tvo andre varf samsfundes soleis skamfarne at def var lifi von um dei kunde verta helsige meir. Den eine av dei var endaa til ein Varanësing og soleis mest bygdemenneske aa kalla.

Daa Steffe kom heim med denne tidendi, tofte Sofji at endaa def berre var ein vill framande og derfil slusk, so var def likevel uhuglegt at traven kom so snipleg av dage at han vel ikkje eingong fekk sukk fyr seg. Og einkvan sakna gjerne han med!

— Du skal 'kje vera paa defte stygge verke lenger, naar so gale kan henda der, — sa ho. — Jøsses kva bringa eg kjem til aa gaa med her, um du no ikkje lyder meg!

Men Steffe meinfe at var ulukka ute og gjekk, so kunde ho ein raaka um han aldri rikka seg utanum ei dør.

— Kom i hug Sella Flatebø, — ho braut laarbeine paa slette stovegolve! sa han. — Ein slæpar er 'kje derfil skapa at han skal berre yver grauen gapa. Den som hev ei gild kona og trivlege born og eig ein lifen grand efferfanke, han lyf baade fiktia og tigla so lenge helsa er so fjerre at han kan paa føter rigla.

— Aa ja, def lydest baade vènt og visleg def du der segjer, lef Sofji. — Men eg kan 'kje anna tykkja det er hjartelaust av deg at du er so lite vår um deg sjølv. Kva hugnad hev eg og borni att, naar du eileis fær gjorf ende paa deg?

Han bad henne at ho maaft ikkje fala formasteleg.

— Nei def vil eg so vissi ikkje gjera! Men eg hadde nært sagt eg kunde so styggt ynskja du ein gong fekk læra at du skulde lydf meg meir en du hev gjorf — med denne furingi paa verke kvarf aar.

Um han sjølv kan henda ikkje haaffa kor sliten han alſ munde vera, so gaadde i minſto ho det. For dei kveldane han i det siste bala seg heim, hadde han mest ikkje hovude halla aſfpaa høgjende fyrr hansov som ein stein. — Soleis var han reſt ikkje fyrr.

— Får min sleit helsa av seg paa sjøen, og no vil du gjera det paa verke, er det likt fil. Men det er 'kje anten eg elder du sjølv tent med, og difyr vil eg det *ikkje*, — so mykje du veit det! — Og no, gulla-dreng, hev eg sagt aalvor.

Endelykti varf den af han leſ seg yvertelja. Dei forlikfesti um at no skulde det vera siste venda han gjorde, og fyr skams skuld fekk han daa tøvra so lenge som elles. Det maatte ikkje paa verke faa det utsyne at han var av det slage som korkje sa seg laus i reſt tid elder takka visleg fyr seg naar han slutta.

— Skuld du paa meg! sa Soffi med ein smil i høgre munnviken, — og segg naar du segjer upp, at eg treng deg heime fyr plasse sin part. For det trur eg, at nyttå me eif laglegf høve og orda um det heim i tune, so fekk me nedste snippen av Bjørnbær-rindi i fillag. Der varf det raad til aa myrja med baade jarnstaur og hjulebaara, og med fidi kunde det gjera seg fil eif nytt kufosfer. Du veit at du sjølv nemnde det ein gong, elles hadde viss ikkje eg kome paa det. — —

Men ei kjerring so forgjord etter mannen som Soffi Snilsfræ, det hadde ingen set. For ja menn fylgde ho han like til sjøs, og varf siſjande paa vora-steinane og sjaa etter han til baaten kvarv um Vaagsnès.

— Aa ja, — sa Mari Lundsmyr daa ho høyrde det, — sume fær stunder til *alt*, naar dei hev mennene som fiktar fyr dei!

Jens Tvedt.

VESTLAND.

STIG som ei kjempa, seguf og svær — skumsprut um føten og snøtagl i haaret — vesland, vikingland, stormflengt og skore — sylvstriput blaakaapa sveipf um herd.

Bredland, brimland, glitreland, glimland — heil deg miff rike, du unders verd!

Isheim og hagar, flatar og flog, trollborgjer, tempelkvelv, himmelspjot-kransar — minne som havblik i haustnattf dansar — lurlaat fraa Havsſjord til Hjörungavaag.

Geirland, grjofland, stamnbuland, spjofland — høyrer du lurane læf no og?

Tenn dine vardar, samle fil slag — landef skal reinskast, uven maa røma, enno ei ota fyrr freden kann bløma — reis deg miff rike og tak ho i dag!

Eggland, oddland, bylgjeland, broddland — fremst under merket og fram i jag!

Heil deg, du svarar — bamse or hid! framaat daa gufar moſ Svein og Alfiva! Rømer dei longe? Laf pilregnet driva! Enno ei ota, og kjempa er fri.

Stormland, slagland — morgenland, dagland! Solspjot um nufen og song i lid!

Ragnv. Vaage.

tidene til vyrdsam takk for alt det Snorre og islendingane hev gjort for norsk sogeneskriying. Og det skal vera ei frendehelsing fraa Noreg til det frie sjølvfendige Island.

Men før me raad til det, so vil me òg reisa ei avstøyping av kunsiverket her heime i vaarf eige land.

SNORRE-MONUMENT.

NORDMENN!

SKAL det norske folket ganga ei lukkeleg og ærefull framfid i møte, so frengst det at me alle sokjer kraft og vigsel til vaarf yrke i minni fraa vaar eigi fornmid.

Og inget stad finn me dei gamle minni vaare so livs livande som i *Heimskringla*.

Med stor lærdom, med makelaus maalkunst, og med djup samhug skildrar *Snorre Sturlason* forfedrene vaare ute og heime, i krig og fred, paa ein slik maate at me enno kjenner oss stolte av aa vera æftingane deira.

Snorre hjelpte godt til med aa halda vaarf folk uppe i dei tunge vanmagtsfider. Og hans sterke arm stødde oss storleg i uppgangen. Minni fraa vaar straalande fornmid vekte upp att i den nationale ærekjensla, kveikte fridomshugen, og gav mod til reisingsverket i 1814. Menn som Sverdrup, Falsen, Jacob Aall og Christie var alle sterkt paaverka av Snorre. Og sidan hev han meir og meir vorte med i alt vaarf aandsliv, baade beinveges og gjennom diktatarar som Bjørnson, Sivle og mange andre.

Snorre hev sjølv sett seg minne som aldri øydest. *Heimskringla* og *Snorra-Edda* er storverk namngjeftne heile verdi yver. Og den største æra me no kann visa meisteren, det er aa nøyta væl den arven han gav oss.

Men det norske folket kann heller ikkje drygja lenger med aa reisa sin største sogeneskrivar eif synlegt ære-minne. Me lyf gjera det no. Ikke for hans skuld, men for vaar eigi. Vaarf nationalitet krev at me heidrar minnet um den mannen som hev gjeve oss *Heimskringla*.

Snorre Sturlason var *islending*. Difor høver det best at me reiser monumentet hans *paa Island*. Der skal det stånda gjennom

So vender me oss daa til landsmenn av alle politiske og kulturelle fylkingar og bed deim stydja dette tiltaket. Vil folk mannjamt vera med og taka kvar sitt lyft, stort eller lite, so skal me snart kunna reisa eit vyrdelegt Snorre-monument baade paa Island og i Noreg. Og det skal vera eit monumen gjort av ein norsk kunstnar etter offensleg tevling.

Tilskot kann ein teikna hjaa medlemer av Snorre-nemndi, og hjaa rekneskapsføraren, banksekretær A. Skadsheim, Bergen.

I Snorre-nemndi, juni 1920.

Paal Berg.
statsraad, Kristiania.

A. Buen,
bankstyrar, stortings-
præsident, Trondheim.

Alexander Bugge,
professor, Kviteseid.

C. B. Bugge,
disponent, formann i
Vestmannalaget, Bergen.
Johan Castberg,
sørenskrivar, delstings-
præsident, Austre Toten.
Lars Eskeland,
folkehøgskulestyrar, Voss.

Otto B. Halvorsen,
advokat, stortingspræsident,
Kristiania.
Torleiv Hannaas.
professor, formann i Snorre-
nemndi, Bergen.

Olaf Hanssen,
materialforvaltar, Stord.
Eirik Hirth,
lærar, formann i Bondeung-
domslaget i Bergen.
H. H. Holta,
konsul, Skien.

Anders Hovden,
sokneprest, Austre Toten.
Fru Elisabeth Wexelsen Jahn,
Trondheim.

Oscar Albert Johnsen.
professor, Kristiania.
Gunnar Knudsen,
statsminister, Kristiania.

Einar Li,
direktør ved Norsk By-
forbunds Centralbyraa,
Kristiania.
Knut Markhus,
skulestyrar, formann i
Noregs Hegskulelærar-
lag, Halsnøy.
Chr. Michelsen,
statsminister, Fjøsanger.

Snorre-monument

Kai Møller,
godseigar, præses i Selskapet for
Norges Vel, Tørøy.

Fru Wenche Sivle,
Voss.

Ivar Tveiten,
bonde, stortingspræsident, Fyresdal.

Bernt Støylen,
bislop, Kristiansand.

Jens Tvedt,
Stavanger.

David Vogt,
generalmajor, Fredrikssten.

S. Segelcke,
major, generalsekretær i Norges
Forsvarsforening, Kristiania

Underskrivne gjev dette tiltaket sin beste studnad.

Tore Aaen,
statsrevisor, Tynset.

Anathon Aall,
professor, Kristiania.

Anders A. Aarsæther,
kjøpmann, Aalesund.

O. S. Aavatsmark,
bladstyrar, Namssos.

Lørens Berg,
bygdehistorikar, Kristiania.

Just Bing,
statsarkivar, Bergen.

Olav Bjørgum,
bonde, Voss.

K. Brekke,
rekitor, Bergen.

Ingar Doblaug,
Kristiania,

Egede-Nissen,
bestmeister, Stavanger.

Elias Faleide,
fylkesagronom, stortingsmann, Gløppen.

Ola Five,
kontorchef, Steinkjer.

Jacob Aaland
lærar og bygdehistorikar, Bergen.

N. Aanesen,
sorenskrivar, Tveitestrond.

Olav Aasmundstad,
lærar, Nord-Fron.

Otto Anderssen,
professor, Kristiania.

A. Berge,
fylkesmann, Tunsberg.

Kristian Bing,
yverrettssakforar, Bergen.

Ivar Blekstad,
bonde, Austre Gausdal.

E. Hagerup Bull,
hogsteverettsassessor, Voni, V. Aker.

Arnvid Djønne,
kjøpmann, Trondheim.

Erik Enge,
bonde, Austre Gausdal.

Harry Fett,
riksantikvar, Kristiania.

Ivar Fløystad,
lensmann, Austre Moland.

H. Angell,
oberst, Bygdøy.

Rikard Berge,
konservator, Skien.

Martin Birkeland,
folkehøgskulestyrar, Fana.

Tore Braut,
bonde og folkehøgskule-
lærar, Klepp.

H. Devold,
provst, Trumsoysund.

O. A. Eftestøl,
skuledirektor, Hamar.

Severin Eskeland,
rekitor, Stord.

N. J. Finne,
kjøpmann, ordforar,
Voss.

Gunnar Frederiksen,
direktør, Melbo.

Snorre-monument

Th. Frefheim,
sokneprest, Idd.

Ragnvald Gjerløw,
provst, Stavanger.

Olav Gulhaag,
bladstyrar, Skien.

Olav Hamar,
folkehøgskulestyrar, Ørsta.

Olav Heggstad,
professor, Trondheim.

Kristen Holbø,
maalar, Littlehamar.

Marius Hægstad,
professor, Kristiania.

Edv. G. Johannessen,
kontorchef, Bergen.

L. Kindem,
direktor, Voss.

Sverre Kloumann,
kaptein, Trums.

Halvor Kvistle,
bonde, Sigdal.

Johs. Lavik,
bladstyrar, London.

Tallak Lindstøl,
lensmann, Søndeled.

Johan Lothe,
apotekar, Bergen.

Einar Lunde,
kjøpmann, Littlehamar.

J. Løvland,
statsraad, Kristiania.

Thorbjørn Frølich,
sokneprest, Kristiania.

Johan Gjøstein,
skulestyrar, Stavanger.

Erik Gunleikson,
bokhandlar, Risør.

S. Hasund,
professor, Aas.

G. F. Heiberg,
godseigar, Amble i Sogn.

Jon Hovda,
lærar, Littlehamar.

Niels Juell,
bonde, Halsnøy kloster.

A. Kirkhusmo,
yverlærar, formann i Noregs
lærarlag, Kristiania.

Konow,
statsminister h. v., Stend.

Aasulv Lande,
lærar, stortingsmann,
Byggland.

P. Leigh,
telegrafinspektør, Molde.

Andr. Liset.
lærar, formann i Hordalands
ungdomslag, Halsnøy.

Fr. Macody Lund,
Svartskog, um Baalerud.

Alexander Lundervold,
grosserer, Kristiania.

Johan E. Mellbye,
godseigar, formann i Norsk
Landmandsforbund, Grefshiem.

Per Lund,
advokat, Trondheim.

Håkon Løken,
statsadvokat, Kristiania.

C. F. Michelet,
advokat, stortingsmann,
Bærum.

Carl Geelmuyden,
rektor, Bergen.

Grivi,
sorenskrivar, Svarv.

K. Gyrud,
kaptein og bonde, Stange.

C. M. N. Havig,
major, Vefsn.

Finn B. Henriksen,
bladstyrar, Bergen.

Hans Huglen,
bonde, Stord.

Vilhelm Krag,
statsminister h. v., Ny Hellesund.

Froken Petra Castberg Lange,
Kristiania.

Øddmund Ljone,
lærar, Arendal.

Per Lund,
advokat, Trondheim.

Håkon Løken,
statsadvokat, Kristiania.

<i>Per Mortenson,</i>	<i>Joh. Ludw. Mowinckel,</i>	<i>Gerhard Munthe,</i>
<i>sylvverksdirektør,</i>	<i>skipsreidar, Bergen</i>	<i>maalar, Lysaker.</i>
<i>Svein Myrann,</i>	<i>Thore Myrvang,</i>	<i>Petter Nilssen,</i>
<i>kjøpmann, Skien.</i>	<i>lærar og bonde, Storelydalen.</i>	<i>urmakar, Littlehamar.</i>
<i>Joh. Nordahl-Olsen,</i>	<i>Olaf Norli,</i>	<i>O. Olafsen,</i>
<i>bladstyrar, Bergen.</i>	<i>bokhandlar, Kristiania.</i>	<i>sokneprest, Voss.</i>
<i>Magnus Olsen,</i>	<i>Fris Petersen,</i>	<i>Fru M. F. Qvam,</i>
<i>professor, Kristiania.</i>	<i>fylkesmann, Bergen.</i>	<i>Gjævrar ved Steinkjer.</i>
<i>J. Qvigstad,</i>	<i>I. Reichborn-Kjennerud,</i>	<i>Hans Reynolds,</i>
<i>rektor, Trums.</i>	<i>sanitetsmajor, Fredrikshald.</i>	<i>bokmann, Porsgrunn.</i>
<i>Olav Riste,</i>	<i>Lavrants Rui,</i>	<i>Gunnar Rysstad,</i>
<i>skulestyrar, Volda.</i>	<i>lærar og bonde, Seljord.</i>	<i>bonde, Hylestad i Sætesdal.</i>
<i>Einar Sagen,</i>	<i>Aamund Salveson,</i>	<i>Alexander Seippel,</i>
<i>major, Heistad.</i>	<i>fylkesskulestyrar, Finnoy.</i>	<i>professor, Fjellstrand.</i>
<i>Hans Seland,</i>	<i>Haakon Shetelig,</i>	<i>Th. Skafaa,</i>
<i>bonde og bokmann, Nes ved Flekkefjord.</i>	<i>professor, Bergen.</i>	<i>disponent, Kristianssand</i>
<i>O. K. Skuggevik,</i>	<i>Kristen Stalleland,</i>	<i>Frøken Thora Storm,</i>
<i>fylkesskulestyrar, Tingvoll.</i>	<i>bonde, Landvik.</i>	<i>Trondheim.</i>
<i>Einar Strand,</i>	<i>Nils Sund,</i>	<i>Olav Sveinsson,</i>
<i>distriktslækar, Maaløy.</i>	<i>bokhandlar, Haugesund.</i>	<i>lensmann, Seljord.</i>
<i>Bendik Taraldlien,</i>	<i>O. Thommessen,</i>	<i>Nils Tveit,</i>
<i>bonde, Fyresdal.</i>	<i>bladstyrar, Skeien.</i>	<i>bonde, ordforar, Os.</i>
<i>R. Tveiteraas,</i>	<i>Tor Vaa,</i>	<i>A. B. Vamraak,</i>
<i>skulestyrar, Stavanger.</i>	<i>bonde og brukseigar,</i>	<i>lærar, Kyrkjebo.</i>
<i>Anders Vassbønn,</i>	<i>Erik Werenskiold,</i>	<i>Oddmund Vik,</i>
<i>bonde, stortingsmann, Volda.</i>	<i>maalar, Lysaker.</i>	<i>fylkesmann, Molde.</i>
<i>J. H. Vogt,</i>	<i>Fridtjof Øvrebo,</i>	
<i>oberst, Molde.</i>	<i>bankdirektør, Tørvastad.</i>	

INNHOLD.

Umslagsteikning av Mons Breidvik.

<i>Olav Aukrust:</i> Eldkvæde	s. 7
<i>Jacob Aaland:</i> Utferd og utflytjing fraa Nordfjord	" 9
<i>Arne Bjørndal:</i> Norsk folkemusikk	" 19
<i>Ivar Mortensson Egnund:</i> Draumkvæde-skalden	" 50
<i>Halvor Floden:</i> Fuglen	" 56
<i>Arne Garborg:</i> Minnekvæde (Med bilæfte av Olav Rusti)	" 60
<i>Idar Handagard:</i> Til Lars Kinsarvik (Med bilæfte av Mons Breidvik)	" 64
<i>Holberg i samtidig norsk umsetjing</i>	" 67
<i>Anders Hovden:</i> Stig soli høgt	" 71
<i>Karabkuhi:</i> Rosa	" 72
<i>Oluf Kolsrud:</i> Det religiøse livs tradisjonar	" 73
<i>Knut Liestøl:</i> Folkevisa um Hugaball	" 91
<i>Hans Reynolds:</i> Fraa Færøyarne	" 115
<i>Olav Rusti:</i> Aftersyn og framsyn	" 125
<i>Henr. Rytter:</i> Gjenom fallgarden	" 129
<i>Sætesdals-stev ved Alexander Seippel</i>	" 154
<i>Jens Tvedt:</i> Snilstræ-Soffi og Steffe	" 157
<i>Ragnv. Vaage:</i> Vestland	" 151
<i>Snorre-monument</i>	" 152